

ЧАСТ II

ПЛАН ЗА ТРИТЕ ПРОУЧВАНИ РАЙОНА

СЪДЪРЖАНИЕ НА ЧАСТ II

ГЛАВА 1. ПРОУЧВАНИ РАЙОНИ	II-1-1
1-1 Географски условия на проучваните райони.....	II-1-1
1-2 Проучван район Петрич.....	II-1-1
1-2-1 Природни и физикогеографски условия.....	II-1-1
1-2-2 Социално-икономически условия.....	II-1-3
1-2-3 Селскостопански условия.....	II-1-6
1-2-4 Състояние на инфраструктурата.....	II-1-13
1-2-5 Състояние на околната среда.....	II-1-16
1-3 Проучван район Росица.....	II-1-17
1-3-1 Природни и физикогеографски условия.....	II-1-17
1-3-2 Социално-икономически условия.....	II-1-19
1-3-3 Селскостопански условия.....	II-1-24
1-3-4 Състояние на инфраструктурата.....	II-1-34
1-3-5 Състояние на околната среда.....	II-1-38
1-4 Проучван район Средна Тунджа.....	II-1-39
1-4-1 Природни и физикогеографски условия.....	II-1-39
1-4-2 Социално-икономически условия.....	II-1-41
1-4-3 Селскостопански условия.....	II-1-46
1-4-4 Състояние на инфраструктурата.....	II-1-55
1-4-5 Състояние на околната среда.....	II-1-59
1-5 Икономическо изследване на социологията на селските райони и стопанствата.....	II-1-60
ГЛАВА 2. ФОРМУЛИРАНЕ НА ПРОУЧВАНИТЕ РАЙОНИ	II-2-1
2-1 Основни проблеми в проучваните райони.....	II-2-1
2-1-1 Проучван район Петрич.....	II-2-1
2-1-2 Проучван район Росица.....	II-2-3
2-1-3 Проучван район Средна Тунджа.....	II-2-6
2-2 Формулиране на генерален план.....	II-2-9
2-2-1 Планиране на подхода.....	II-2-9
2-2-2 Стратегия за развитие на проучваните райони.....	II-2-10
2-2-3 Компоненти за развитие.....	II-2-14
2-3 Критерии за подбор на пилотен район.....	II-2-14

2-3-1	Основна функция на пилотния район.....	II-2-14
2-3-2	Критерии за подбор.....	II-2-15
2-3-3	Процес на подбор.....	II-2-15

ГЛАВА 3. ГЕНЕРАЛЕН ПЛАН ЗА ПРОУЧВАНЕТО.....		II-3-1
3-1	Проучван район Петрич.....	II-3-1
3-1-1	Потенциал за социално-икономическо развитие.....	II-3-1
3-1-2	План за развитие на селското стопанство.....	II-3-2
3-1-3	План за развитие на инфраструктурата.....	II-3-10
3-1-4	Влияние върху околната среда.....	II-3-14
3-2	Проучван район Росица.....	II-3-14
3-2-1	Потенциал за социално-икономическо развитие.....	II-3-14
3-2-2	План за развитие на селското стопанство.....	II-3-16
3-2-3	План за развитие на инфраструктурата.....	II-3-24
3-2-4	Влияние върху околната среда.....	II-3-26
3-3	Проучван район Средна Тунджа.....	II-3-27
3-3-1	Потенциал за социално-икономическо развитие.....	II-3-27
3-3-2	План за развитие на селското стопанство.....	II-3-28
3-3-3	План за развитие на инфраструктурата.....	II-3-37
3-3-4	Влияние върху околната среда.....	II-3-40

ГЛАВА 4. ИЗБОР НА ПИЛОТЕН РАЙОН.....		II-4-1
4-1	Избор на пилотен район: първи етап.....	II-4-1
4-1-1	Характеристики на проучваните райони.....	II-4-1
4-1-2	Избор на пилотен район.....	II-4-8
4-2	Избор на потенциални за инвестиране блокове: втори етап.....	II-4-8
4-3	Икономическа оценка на потенциалните блокове: трети етап.....	II-4-9
4-3-1	Характеристики и методи на анализ.....	II-4-11
4-3-2	Инвестиционни разходи за проекта.....	II-4-15
4-3-3	Печалби от проекта.....	II-4-16
4-3-4	Икономическа оценка на потенциалните блокове.....	II-4-17
4-4	Избор на пилотен район за проекта.....	II-4-18

ГЛАВА 1. ПРОУЧВАНИ РАЙОНИ

1-1 Географски условия на проучваните райони

Проучваните райони обхващат три обекта: Петрич, Росица и Средна Тунджа.

Проучван район Петрич обхваща главно община Петрич, разположена на юг от София, в югозападния край на страната. Разстоянието между София и Петрич е 180 км. по международния път по протежение на долината на р. Струма към Гърция.

Проучван район Росица е разположен в централната част на Дунавската равнина между р. Дунав и Стара планина в централната северна част на страната. Разстоянието между София и Велико Търново е 247 км. Разстоянието от Велико Търново до Варна и Бургас, които са важни пристанища на Черно море, е съответно 220 км. и 233 км.

Проучван район Средна Тунджа е разположен в източната част на Горнотракийската низина. Разстоянието от София до Сливен и Ямбол е съответно 279 км. и 300 км., а от Сливен до Бургас - 120 км.

1-2 Проучван район Петрич

1-2-1 Природни и физикогеографски условия

(1) Местоположение и топография

Проучваният район е разположен главно по протежението на реките Струма и Струмешница в подножието на северните склонове на Беласица и южните склонове на Огражден. Проучваният район е разделен на три подрайона:

- Пиринска Бистрица, разположена на левия бряг на р. Струма, с преобладаващ нискохълмист релеф;
- Петрич, разположен на двата бряга на р. Струмешница, представляващ алувиална долина;
- Самуилова крепост, стръмните северни склонове на Беласица, постепенно преминаващи в алувиална долина, формирана от речните тераси.

Проучваният район е предимно хълмист с височина между 50-300м. Наклонът на селскостопанската земя е както следва:

под 3%	41.4%
3% - 5%	10.5%
5% - 10%	16.4%
над 10%	31.8%

В алувиалната долина дълбочината на подводните води е между 0.6 - 2.5 м; в терасите тя варира от 4 до 10 м, а в останалата част от долината е под 15м.

Покрай реките преобладават алувиални почви, другите два вида, които се наблюдават са канелени и кафяви горски, бедни на хумус.

(2) Климатични условия

Петрич влиза в преходната средиземноморска климатична зона. Средната годишна температура е 14.1° С. Най-ниската средна месечна температура е 2.5°С през януари, а най-високата е 25.5°С през юли и август. Кумулатив-ната температура в Петрич по време на сезона на растеж от април до септември е една от най-високите в страната. Месечните климатични условия през последните 10 години са показани в Таблица I-1-1, Приложение I.

(3) Валежи

Средните годишни валежи в Петрич са по-високи от средните за страната, но понякога през лятото се наблюдава засушаване. Месечните валежи от 1954г. са показани в Таблица I-2-1, Приложение I.

средни годишни валежи	617.7 мм
валежи от април до септември	253.6 мм

(4) Речен отток

В проучвания район минават две реки - Струма и Струмешница, които са главния източник на вода за напояване в проучвания район. Оттокът на

двете реки е намалял от 1988г. както е показано във Фиг. 1-3-2, Приложение I.

В подрайон Пиринска Бистрица водата за напояване се получава от изравнител в долното течение и от ВЕЦ на р. Бистрица.

Речният отток на Струма, Струмешница и Лебница е показан по-долу (Вж. Таблица 1-3-1, Приложение I).

1-2-2 Социално-икономически условия

(1) София област

Площ	Население	Гъстота на населението	Брой общини	Местоположение и главен град
18,978 км ² (17 % от България)	980,598 (12 % от България)	52 души на км ²	50	Граничи с три държави: Гърция, Македония, Сърбия. Най-големи градове са София и Перник

Източник: Български алманах, 1996г.

Областната управа няма конкретна икономическа програма. Софийска област се характеризира с високото ниво на индустриализация и потенциал за развитие на селско стопанство и туризъм. През последните няколко години развитието на икономическите сектори в областта, (промишленост, селско стопанство и услуги) е претърпяло значителни промени към създаване на съвременна структура и отговаряне на изискванията на пазарната икономика. Относителният дял на промишлеността и селското стопанство е намалял, а се наблюдава увеличение на услугите. Икономиката на областта обхваща всички сектори на материалното производство. Съществуващата структура се доближава до модерните европейски структури. Промишлеността има водеща роля и значимост в икономическата дейност на областта. Нейните отрасли формират 57.7% от вътрешния продукт, произведен на територията на областта. 44.1% от работната ръка е заета в промишлеността. 55% от инвестициите са насочени към развитието на промишлеността.

Софийска област е една от водещите в страната по отношение на развитието на електрониката и електромеханиката, минното дело, черната металургия, цветната металургия, производството на хартия, на строителни материали, на лицева кожа и кожа с косъм и производството на обувки. Повечето от тези отрасли включват сглобяване и монтаж на машини, дървообработване, производство на мебели, хранителна промишленост, химическа и фармацевтична промишленост. Текстилната промишленост е един от приоритетите за бъдещото развитие.

В южната част на района са разположени градовете Петрич, Сандански, Гоце Делчев, Хаджидимово; икономическата структура е аграрно-промишлена. Типичните култури, които се отглеждат тук, са плодове, зеленчуци и грозде. Развито е и животновъдството.

(2) Община Петрич

а) История

Предвид историята на района, около 60-70% от населението, което живее в община Петрич са бивши бежанци или техни наследници, които са се заселили от Гърция и Югославия в периода между 1918 г. и 1926 г. в резултат на неуспешните опити на Княжество България да обедини бившите си територии. През 1930г. с указ на правителството на тези хора се дава селскостопанска земя. За хора, чиято дейност е изцяло селскостопанска, се е давала 3.6 ха земя, за останалите, с други дейности, 0.9 ха. Това обяснява малките размери на стопанствата в община Петрич.

б) Население и социална инфраструктура

57 829 души (вж. Таблица В-1-2, Приложение В) живеят в 57 села като тази цифра включва населението и на град Петрич, което е 27 659. Икономически активното население в общината наброява 29 815 души в (ИАН - между 18 и 55 или 60 години съответно за жените и мъжете) и 14% от тях са безработни. Има 36 училища с 1,020 преподаватели и 8,800 ученици между 7 - 18 години. 133 лекари са разпределени в 45 здравни служби, вкл. общинска болница.

в) Икономика

Икономиката на района се състои от 45% промишленост, 30% услуги (главно търговия) и 25% селско стопанство. Основните отрасли са леката промишленост (трикотаж и текстил), водомери, каси и сейфове, електроника (смесено дружество с немска фирма) и мебели. Има много на брой малки търговски фирми с чуждо участие, които работят главно с Гърция и Македония. Селскостопанското производство и преработва-телната промишленост са изразени главно в производство на зелен-чукови консерви, месопреработване, отглеждане на плодове и зеленчуци в оранжерии и млечна промишленост. Държавните и общинските фирми са в упадък.

В момента общината работи върху изготвянето на план до 2000г. и се очаква той да бъде завършен през септември 1996г. Той ще съдържа проекти за чуждестранни инвестиции и стратегия за развитие на селското стопанство. Целта е селскостопанското производство да се увеличи с 65% в сравнение с това от преди пет години. Прилагането на научни технологии и селскостопански машини се смята за необходимост при стимулирането на селскостопанския сектор.

г) Приоритети и потенциал на общината

Голям приоритет се дава на селското стопанство. Разработена е общинска програма за организиране на местните стопани в кооперации. Идеята е да се убедят частните стопани, че колективното планиране и управление на тяхната дейност е в техен интерес. Бюджетът на общината за 1996г. е 462,585,000 лв., от които 2,220,000 лв. са определени за селското стопанство.

(3) Проучван район Петрич

Проучваният район Петрич обхваща 11,000 ха възможна за напояване площ. Той покрива 29 села и град Петрич в община Петрич, както и 11 села в община Сандански. В проучвания район живеят общо 58,603 души, вкл. 30,724 в икономически активна възраст (14% от тях са безработни, вж. Таблица В-1-2 и Фигура В-2-3, Приложение В, преброяване на населението 1992г.). Въпреки че районът е присъединен към

страната след Балканската война през 1913г., той е неделима част от България.

С малки изключения социалната инфраструктура, която съществува в България в момента, е изградена най-вече след Втората световна война, когато правителството е определило пропорционални части от бюджета за общините. Предвид местоположението на проучван район Петрич до границите с Македония и Гърция, търговията е добър източник на доходи. Районът е вратата на България към Европейския съюз и може да се очаква силно развитие на отношенията между Европейския съюз, в частност Гърция, и България. За целта на този проект проучван район Петрич е разделен на два блока: Петрич I (6,600 ха) и Петрич II (11,000 ха)

1-2-3 Селскостопански условия

(1) Маркетинг и пласмент

а) Местоположение и производство

Преди 1989г. Петрич е бил важна експортна база за Чехословакия, Полша, Германия, Австрия, скандинавските страни и Русия. Той е разположен на международния път за Гърция (през Кулата) и за Македония (през Петрич и Делчево) и на железопътната линия от София за Гърция. По тази причина в Петрич и Сандански има два приемателни пункта за плодове и зеленчуци с хладилни инсталации. В момента обаче те не се използват максимално поради спада в количеството за износ. От Петрич до главните европейски градове с камион се достига за три до шест дни.

б) Канали за пласмент на основните селскостопански продукти

Освен за собствена консумация, плодовете и зеленчуците се продават в самите стопанства или в спонтанно възникнали производителски пазари като този в Карналово. Снабдяването на преработвателните предприятия е сериозно намаляло поради финансови проблеми в отрасъла. Петричкия район е единственото място в България, където може да се отглежда тютюн след прибиране на зърнената реколта. Има две държавни кооперации, които имат договори с производителите. Има държавна винарна, която се снабдява със суровини от района.

в) Проблеми в настоящата система за пласмент

l) Загубени експортни пазари

Районът на Петрич понася значителни загуби от намалените експортни пазари на пресни и обработени плодове и зеленчуци след 1989г. Тези продукти сега се внасят от съседни страни като Гърция и Македония. Освен това ембаргото на ООН, наложено на Югославия, се отрази върху транспорта на нетрайни продукти за европейските страни.

ll) Загубени вътрешни пазари

Дребните производители не могат да отговорят на условията на търговците за големи количества, разнообразие на продуктите и навременни доставки. Следователно, цените на зеленчуците са намалели и производителите в района се преориентират от зеленчуци към зърнопроизводство. Друга причина е застаряващото население, което пречи на въвеждането на интензивно производство.

(2) Търсене и предлагане на основните продукти

Относно производството са ползвани данни на САПИ. Данните за потреблението са на НСИ. За гроздето за вино са използвани данни на МЗХП. Данни за капацитетите за снабдяване няма, затова за прогнозата са използвани данни за потенциалния капацитет за снабдяване на двата съществуващи приемателни пункта в Петрич и Сандански.

Предлагане и търсене на основните продукти

	Производство	Собствено потребление	Продукция за пазара	Потенциален капацитет на пазарите	Баланс (1995)
Грозде за вино	1,980	1,157	823	834	11
Праскови	2,110	1,157	957	1,620	667
Домати	8,100	1,157	6,943	4,000	-2,943

Източник: Проучвателен екип на JICA, 1995г.

а) Грозде за вино

Държавната винарна в Дамяница се приема, че се снабдява с произведеното в района на Благоевград и Петрич грозде. Прогнозиращият капацитет за доставки в проучвания район се смята, че е почти равен на реалните нива на производство през 1995г.

б) Праскови и домати

Съществуващите приемателни пунктове с хладилни инсталации в Петрич и Дамяница се приема, че се снабдяват със суровини от проучвания район. Производството на праскови през 1995г. очевидно е по-ниско от достигнатите върхови нива в района, тъй като се използва едва 60% от капацитета на местните пазари. Производството на домати през 1995г. надвишава капацитета на местните пазари. Това показва увеличаващото се значение на частните търговци, които идват от цялата страна, за да се снабдяват с пресни домати от спонтанно възникналите производителски пазари.

(3) Земеделие и селскостопанско производство

а) Въведение и общ преглед на проучвания район

Проучваният район обхваща долините на две реки, Струма и Струмешница, и отглеждането на култури се извършва предимно по алувиалните почви в тесните долини, а лозята, пасищата и овощните градини са разположени по терасите. Главният град в проучвания район е Петрич, а основният пазар за продукцията му е София. Климатът е преходен средиземноморски, а сезонът на растежа дава възможност за многофазово отглеждане на култури и за производство на ранни зеленчуци. През последните години използването на водите по горното течение на двете реки, и най-вече на р. Струмешница, е довело до намаление на наличната вода за напояване.

б) Значение на селското стопанство

Селското стопанство в Софийска област се базира основно на производството на тютюн, плодове, лозя и зеленчуци. През 1995г. 46% от земята е била засадена със зърнени култури, 7% с технически култури, 11% с плодове и зеленчуци и 36% с фуражни култури. В този район преобладават малките стопанства (среден размер 1.2 ха) и се отглеждат главно тютюн, пъпеши и зеленчуци за пазара, в някои по-големи стопанства се отглеждат фъстъци и боб, а зърнените и фуражните култури се отглеждат от най-едрите стопани. Овощните градини в този район са малко, главно праскови по ниските склонове на заобикалящите хълмове. Лозята са по-големи, но много от масивите са занемарени. Животновъдството за търговски цели е ограничено поради малкия размер на стопанствата.

През 1995г. според клона на "Напоителни системи" ЕАД в Сандански засадените площи за напояване са били 2,604 ха, от които главно зеленчуци (1,680 ха), царевица за зърно (480 ха) и овощни градини (128 ха), а са напоявани 964 ха, от които зеленчуци (280 ха), царевица (240 ха), овощни градини (128 ха) и други култури, за което са използвани 2.5 млн. кубика вода. През 1994г. са използвани 2.8 млн. кубика вода за напояване на 2,600 ха култури, главно тютюн (600 ха), зеленчуци (500 ха) и царевица за зърно (420 ха) на площ за напояване от 5,130 ха.

За сравнение, през 1990г. държавните кооперативи са използвали 4 млн. кубика вода за напояване на 16,480 ха, главно лично ползване (6,165 ха), тютюн (3,328 ха), поляни (1,374 ха), зеленчуци (1,004 ха) и други култури.

в) Изводи

Ограниченото наличие на земя и вода винаги ще бъде пречка за развитието на селскостопанското производство в този проучван район. Неговото преимущество е в ранното сезонно производство и достъпът до софийските пазари. Малкият размер на стопанствата също ограничава производителността и въпреки че местното население активно обработва наличната земя, ниските местни цени на продуктите и конкуренцията намалява приходите им.

(4) Управление и икономика на стопанствата

а) Икономически профил

Както беше споменато в предишния раздел, селското стопанство е икономическата основа в проучвания район и се характеризира с производство на зеленчуци, тютюн и грозде. Общото производство на района се оценява на около 6.5 млн. щ.д. Произведените количества зеленчуци и тютюн са на стойност съответно около 2.15 млн. щ.д. (33.2% от общото количество) и 2.34 млн. щ.д. (36.3% от общото количество). (Вж. Таблица F-I-1-11, Приложение F).

б) Реституция на земята

Данните на НСИ за реституцията на земята към 26 юли 1996г. сочат, че в Софийска област, в който влиза и проучваният район, 360 732 частни стопани с 571 893.9 ха вече са получили нотариални актове съгласно Закона за земята. Повечето стопани обаче обработват земята си с право на временна собственост. Проведеното изследване сред 100 стопани в Петрич показва, че 61 от тях са с право на временна собственост и само двама с нотариални актове.

в) Вид и размер на стопанствата

Резултатите от изследването показват, че площта на частните стопанства варира от 0.2 до 9.1 ха разположени в 4 до 6 парцела. Една трета от частните стопани са взели земя под аренда (средно 0.56 ха) за отглеждане на втори култури. Средната площ селскостопанска земя на стопанин е 20 дка (2.0 ха). Средният стопанин отглежда 1.0 ха зърнени култури, 0.1 ха трева, 1.2 ха зеленчуци и 0.3 ха пъпеши.

г) Управление на стопанствата

В района системата за работа в стопанствата е смесица от ръчен и механизирен труд, 38% от стопаните си помагат едни на друг при обработките. Някои стопани използват наемна работна ръка за дейности като плевене и прибиране на реколтата.

Приходите и разходите на стопанствата са анализирани въз основа на интервюта със стопаните и на данни от САПИ и НСИ. Най-висока рентабилност има при зеленчуците, гроздето и тютюна - от 90% до 223%. (Вж. Таблица F-I-1-9, Приложение F).

д) **Работна ръка и механизация в стопанствата**

Според резултатите от извършения анализ годишната необходимост от работна ръка в стопанствата в момента е 1,145.0 хиляди човекодни. Над 150 хиляди човекодни са необходими от юни до септември. (Вж. Таблица F-I-2-1 (2), Приложение F).

По отношение на селскостопанското оборудване, 46% от стопанствата над 2.0 ха имат трактор. Помпи за вода притежават стопани, чиято земя е 0.5-1.0 ха (36%), 1.0-1.5 ха (14%), 1.5-2.0 ха (21%) и над 2.0 ха (21%). 98% от стопаните, които са включени в изследването, напояват земята си. Най-често се прилага гравитачно напояване (83%).

е) **Земеделски кредит**

През 1995г. само 1% от стопаните са получили банков кредит. Сумата е била 20,000 лв. при годишна лихва 60%. През 1995г. 2% от стопаните са взели заем за селскостопански дейности от роднини като сумата е била 20,000 лв. (при годишна лихва 50%). Стопаните почти не са взимали банкови кредити поради високите лихвени проценти.

ж) **Икономика на селскостопанските домакинства**

Условията в едно средно стопанство са анализирани при допускането, че площта на стопанството е 2.0 ха. Приема се, че всички култури с изключение на пшеницата се напояват. Отглежданите култури са пшеница (1.0 ха), зеленчуци (1.2 ха), пъпеши (0.3 ха) и люцерна (0.1 ха). Семействата обикновено се състоят от четири човека (селскостопанска работна ръка - трима човека), а за отглеждането на пшеница се използват машини.

Резултатите от този анализ са показани в таблицата по-долу: (Вж. Таблица F-I-3-1, Приложение F)

<u>Показатели</u>	<u>Сума (лева)</u>
Селскостопански доходи	246,340
Производствени разходи	106,400
Печалба	139,940
Домашно потребление	83,910
Всекидневни разходи	194,640
Дефицит	138,610

Резултатът показва, че е трудно да се покриват всекидневните разходи само от селскостопанска дейност и дефицитът се покрива чрез доходи от други дейности.

- (5) Земеделски кооперации, Сдружения на водоползвателите и институции
- В миналото в района на Петрич е имало само едно голямо държавно стопанство което е било главния производител на плодове и зеленчуци. След неговото разтурване засега не са създадени нови форми на организация. Ликвидационните съвети и войната в Югославия са се отразили на жизнеността на селското стопанство в района. Несигурността, породена от реформите в началото на 90те години и краткосрочните възможности за търговия заедно с войната отвъд границата са принудили много от хората да се откажат от селското стопанство. При-свояването на материални активи и многобройни вандалски актове са придружавали поземлената реформа и ликвидацията, разрушени са оранжерии и канали, изкоренени са лозя и овощни градини. На мястото на печелившото голямо държавно стопанство стопаните на средна възраст са получили малки парцели земя, която да обработват като "градина", за да си осигурят пенсии, или която да отдават за временно ползване на кооперациите.

В Петрич има само две кооперации (бивши ТКЗС-та). Тяхната дейност е тютюнопроизводство. Производството на кооперациите "Златен лист" и "Огражден" съставлява над 90% от производството на тютюн, както и малки количества фураж за овце, кози и крави. "Златен лист" има договор за около 1,050 ха за отглеждане на тютюн, а "Огражден" има 2,300 ха обработваема земя. И двете кооперации снабдяват членовете си със семена, торове и предоставят технически съвети.

Сдружения на водоползвателите (СВП). Регистрирането на СВП в Петрич изостава в сравнение с другите два проучвани района, тъй като ползването на вода за напояване е слабо, а структурата на селското стопанство все още е неясна. Напояването не е разпространено и малките стопани нямат стимули да формират СВП. На практика регистрирането на СВП е насилствено предвид липсата на реални собственици и ограниченият достъп и ползване на напоителните съоръжения. Ползващите напоителните съоръжения и водата ще получат отстъпка от 15% върху водните такси, ако са членове на СВП. Но тъй като в момента таксите са доста ниски, подобни отстъпки не са от значение за повечето стопани. В района, проучван от ЈСА, са разграничени 12 групи от водоползватели, които се формират, от общо 18те в общините Петрич и Сандански, въпреки че регистрацията им е все още в начален стадий.

Консултантски услуги. Службата за консултантски услуги в района, разположена точно до сградата на община Сандански, е на територията на бившата опитна станция. Тази служба все още не е активна и не е овладяла ролята и задълженията си. Тя е насочена главно към производители с максимум 10 дка земя. Налице е тестване на почвата за тези, които изискват лабораторен анализ. Очаква се в бъдеще услугите да включват консултации за контрол върху вредителите, третиране с торове и маркетинг, въпреки че в службата разбират, че служителите не са достатъчно квалифицирани, за да предлагат помощ в областта на маркетинга. Демонстрационното стопанство към същата служба в действителност не се използва и плановете за увеличаване на производството на семена и разсад все още не са приложими.

1-2-4 Състояние на инфраструктурата

(1) Напояване и отводняване

а) Напоявана площ

Селскостопанската земя в община Петрич се напоява чрез съществуващите напоителни съоръжения, експлоатирани от "Напоителни системи" ЕАД, и съоръженията в кооперативните земи и частните стопанства. Част от селскостопанската земя обаче не може да бъде напоявана поради повреди в каналите или помпените станции. По отношение на водните ресурси селскостопанската площ може да бъде разделена на

три района за напояване - район Пиринска Бистрица, разположена на изток от р. Струма, район Петрич, който обхваща околностите на град Петрич и район Самуилова крепост, разположен на запад от град Петрич. В таблицата по-долу е показана площта на всеки един район. (Детайлите са описани в Таблица J-1-2, Приложение J).

<u>Описание</u>	<u>I случай</u>	<u>II случай</u>
Проучван район	6,584.6 ха	11,000.0 ха
Р-н Пиринска Бистрица	1,940.7 ха	2,496.4 ха
Р-н Петрич	4,170.1 ха	5,889.6 ха
Р-н Самуилова крепост	473.8 ха	2,614.0 ха

I случай включва земи, напоявани от съоръжения на "Напоителни системи" ЕАД, а II случай показва общата площ, напоявана от съоръжения на "Напоителни системи" ЕАД и на бивши кооперативи и частни стопанства.

б) **Водни ресурси**

Водните ресурси във всеки един район за напояване са описани по-долу.

Район Пиринска Бистрица. Този район за напояване е част от напоителна система "Пиринска Бистрица" и източникът му за вода е р. Пиринска Бистрица чрез алпийско водохващане и изравнител с обем 75,000 куб. м. под Горно Спанчово и помпена станция на р. Струма за възстановяване на недостига на вода в изравнителя.

Район Петрич. Водните ресурси в този район са от реките Струмешница и Струма. Черпенето на вода от р. Струмешница е гравитачно. Ползването на вода от р. Струма става чрез изпомпване. На р. Струмешница има изградени две водоземания, едно постоянно за десния бряг и едно временно за левия бряг на реката. Но тъй като по горното течение на реката в Македония са изградени няколко язовира, вода в реката има на неподходящо време. На р. Струма има изградени две помпени станции - "Кожух" и "Свобода -1".

Район Самуилова крепост. Районът е разположен между р. Струмешница и Беласица планина, която съвпада с границата на България. Този район за напояване събира вода от оттоците от Беласица. За тази цел е построен един язовир и в момента се строи друг.

в) Напоителни съоръжения
Напоителните съоръжения като помпени станции и канали, които се експлоатират от "Напоителни системи" ЕАД, са описани по-долу. (Вж. Таблица К-1-1 и 2, Приложение К).

1) Главни съоръжения
Има два вида помпени станции - три помпени станции, които изпомпват вода за напояване от реката и пет станции за покачване на водата, които качват вода до следващото ниво на канала или изравнителя. Капацитетът на тези помпени станции варира от 2.0 м³/сек. до 0.10 м³/сек. Помпената станция с изравнител обикновено не се ползва през деня поради високата цена на електроенергията.

В района има седем главни канала по протежение на контура на напояваната площ, с обща дължина около 56.7 км. и капацитет от 2 м³/сек. до 0.15 м³/сек. Около 91.6% или 51.9 км. от главния канал са облицовани, останалите са необлицовани. Някои части от облицованите канали имат нужда от възстановяване.

II) Разклонения на каналите
Това са земни канали (0.5м. х 0.4м.), в които се подава водата след отделянето ѝ от главния канал. Те са разположени перпендикулярно на главните канали и капацитетът им е около 0.3 м³/сек.

III) Съоръжения и методи за напояване в стопанствата
Селскостопанската земя, която се напоява от "Напоителни системи" ЕАД се напоява предимно гравитачно, а някои площи на бившите кооперации се напояват помпено.

г) Отводнителни съоръжения
Отводнителните системи са само надземни и се използват за премахане на излишната вода при напояване и валежи.

(2) Състояние на пътищата
Пътищата между градовете са двулентови, павирани или асфалтирани. Планът за поземлена реформа предвижда всички земеделски парцели да бъдат свързани с главния път посредством път широк 6.0 м., но този

въпрос все още не е изяснен тъй като поземлената реформа не е завършила и собствеността върху земята не е уточнена.

1-2-5 Състояние на околната среда

(1) Флора и фауна

В сравнение с останалите проучвани райони Петрич има много богато животинско разнообразие. Пирин, Славянка, Беласица и Огражден са планинските вериги, които го заобикалят. С изключение на Огражден тези планини са покрити с гъсти иглолистни гори от бор, бяла ела, румелийски бор, клен, ядливи кестени и бреза.

Различни видове птици - сокол, лещарка, голям ястреб, малък орел и сова съжителстват с бозайници като сърни, глигани, лисици, вълци и планински мишки. От влечугите се срещат котешката змия, костенурката и гръцката дългокрака жаба.

В този район има много резервати. Сред тях е националният парк Пирин, мелнишките пирамиди, Роженският манастир, водопадът на р. Санданска Бистрица, многовековните чинари в община Сандански, Рупите и Кожух.

(2) Качество на водата

Пунктовете за постоянен контрол върху качеството на водата в този район са много малко на брой. Месечно то се измерва само в три пункта, периодичен контрол се извършва в 20 пункта, разположени из целия район. Въпреки че качеството на водата за напояване е в допустимите граници, източниците - реките Струма и Струмешница, са подложени на замърсяване.

В момента няма съоръжения за третиране на канализационните води в Петрич и Сандански. Канализационните води от Петрич (приблизително 250 л/сек.) и от Сандански (220 л/сек.) се вливат в реките. Отпадъчните води от промишлената дейност също са важен източник на замърсяването на водите в района.

(3) **Качество на въздуха**

В района има две станции за измерване на качеството на въздуха. Те са разположени в Благоевград и в Разлог. Измервателните дейности са започнали през 1994г. Въздухът в Благоевград е много запрашен. Въздухът в Разлог е бил много замърсен в миналото поради близостта си до активни промишлени предприятия, но поради намаляването на техните дейности, качеството на въздуха се е подобрило.

(4) **Културно наследство**

По отношение на културното наследство районът на Петрич е много известен в югоизточната част на страната. Досега са открити руини от старинни селища, предисторически могили, църкви и крепости. Имената на местата, свързани с проучването, където са открити тези обекти, са Първомай, Рагдак, Мuletарово, Митиново, Тополница и Капатово.

(5) **Други**

В Петрич съществува проблем с повдигнатите речни корита, резултат от натрупването на малки камъчета от стръмните планински склонове и/или от необлицованите странични склонове на пътищата. Тези повдигнати корита са довели до понижен отгочен режим. В резултат всмукателните помпи работят със затруднения.

1-3 Проучван район Росица

1-3-1 Природни и физикогеографски условия

(1) **Местоположение и топография**

Селскостопанската земя в проучвания район се напоява от язовир "Александър Стамболийски". Площите в близост до язовира са с по-голяма височина и са сравнително стръмни, докато районите около реките Росица и Янтра са сравнително полегати. Наклонът на селскостопанската земя е показан по-долу:

под 3%	36.6%
3% до 5%	44.5%
над 5%	18.9%

Районът може да бъде разделен на следните три блока:

Блок Главен долен десен канал: В този блок селскостопанската земя се напоява от главния долен десен и горния десен канал, които се контролират от бента при Бяла Черква. Той е разположен на десния бряг (южния) на реко Росица.

Блок Главен ляв Никюпски канал. Селскостопанската земя в него се напоява от главния ляв Никюпски канал чрез дюкера при Павликени на главния ляв разпределителен канал и е разположен от лявата (южна) страна на р. Росица и от лявата (западна) страна на р. Янтра.

Блок Северен главен канал. Този блок е разположен на север и запад от Павликени и се напоява като водата се изпомпва от помпена станция Росица No 1 и от главния ляв разпределителен канал.

При почвите в района се срещат глинести и льосови. Нивото на подпочвените води варира от 1.2 м. около речните тераси до 15 м. по възвишенията. Преобладаващите почви са излужен чернозем, карбонатен чернозем и ливадни почви. Почвите се характеризират с много добре оформен слой хумус, който е в по-големи размери при ливадните почви.

(2) Климатични условия

Климатичните условия в проучвания район са описани въз основа на данни от наблюдения в Павликени и Сухиндол. Таблица I-1-2 и I-1-3, Приложение I показват месечните климатични условия в тези метеорологични станции.

а) Температура

Както е показано по-долу средната годишна температура е 11.8 и 11.5°C съответно в Павликени и Сухиндол, най-топлият месец е юли със средна месечна температура съответно 23.2 и 23.1°C.

б) Скорост на вятъра

Скоростта на вятъра в този район е умерена.

(3) Валежи

Валежи в този район има през цялата година. В сезона на растежа от април до септември, както е показано в таблицата по-долу, валежите в Павликени и Сухиндол са съответно 352.0 и 430.8 мм. (Вж. Таблица I-2-2 и I-2-3, Приложение I).

(4) Речен отток

В проучвания район има две главни реки - р. Янтра и р. Росица, която е приток на р. Янтра. Източникът на вода за напояване е яз. "Александър Стамболийски" на р. Росица. Средният месечен речен отток в Севлиево, на 20 км. от язовира по горното течение, е показан в Таблица I-3-4, Приложение I.

1-3-2 Социално-икономически условия

(1) Ловешка област

Площ	Население	Гъстота на населението	Брой общини	Местоположение и главен град
15,150 км ² (13,8 % от България)	999,000 (11,9 % от България)	66 души на км ²	32	Централната част на Северна България. Най-голям град Плевен. Велико Търново е известна туристическа атракция

Източник: Български алманах, 1996г.

Областната управа все още не е разработила икономическа програма. Дела на промишлеността е около 60% от общото производство в областта. Ловешка област произвежда 87% от електро двигателите и 35% от цимента в страната. Основните отрасли и техните центрове са показани по-долу.

Машиностроене, електронна и електрическа промишленост:

- Велико Търново, Габрово, Ловеч, Троян (химическа и петролна промишленост);
- Плевен, Велико Търново, Габрово (производство на строителни материали);
- Плевен, Севлиево, Горна Оряховица (текстилна промишленост)
- Габрово (трикотаж)
- Плевен, Габрово, Трявна (хранително-вкусова промишленост)
- Свищов, Горна Оряховица, Плевен, Велико Търново (дървообработване и производство на мебели)
- Ловеч, Трявна, Троян, Тетевен, Никопол (кожарство и производство на облекла и артикули от лицева кожа и кожа с косъм).

Селското стопанство е силно повлияно от почвените и климатичните условия в областта. Северните и централните райони са специализирани в отглеждане на зърнени култури (пшеница, царевица), слънчоглед, захарно цвекло и зеленчуци.

В южните хълмисти и полупланински райони се отглеждат сливи, круши, ябълки, лозя, малини и ягоди. Разпределението им е следното: 55% зърнени култури, 16% слънчоглед и захарно цвекло, 5% зеленчуци, 12% плодове и лозя, 12% фуражни култури. Областта произвежда 61% от захарното цвекло, 20% от машинните инструменти, 16% от месните продукти и 17% от вината.

В областта 36% от земята е изцяло реституирана. Областната управа очаква, че до средата на следващата година ще бъде реституирана 90% от земята.

(2) Община Велико Търново

а) История

Град Велико Търново е бил столица на България до турското нашествие в Европа през 1396г. Той е бил важен административен, търговски и културен център на Балканите, за което говорят многобройните руини. Основан от българската монархия през 9ти век, градът е разположен живописно по завоите на р. Янтра. Градът е един от най-големите ту-

ристически центрове в страната поради многобройните монументални исторически ценности.

б) Население и социална инфраструктура

Община Велико Търново има 93,796 жители и обхваща 35 села и три града - Велико Търново (75,705), Дебелец и Килифарево. В икономически активна възраст са 44,546 души, а 13% от тях са безработни. В общината има 41 училища със 7,996 ученици и 1,057 преподаватели. Медицинското обслужване е организирано в 7 здравни служби, вкл. една общинска болница с 1,907 легла и 317 лекари.

в) Икономика

Селскостопанското производство заема около 10% от общото производство на общината. Основният отрасъл е производството на електронни и телеобработващи системи. Състоянието и в двата сектора е лошо поради загубата на пазарите в бившия Съветски съюз и СИВ. Производството е намаляло с 50% от нивото през 1989г. Делегации от Южна Корея и Русия са посетили предприятието, за да проучат потенциала за инвестиции. Договор за чуждестранни инвестиции обаче все още не е сключен. Най-големите селскостопански предприятия са държавно предприятие за производство на зърно, мелница "Златен клас", месокомбинат "Родоп", млекокомбинатите "Лактима" и "Сердика".

г) Приоритети и потенциал на общината

Местните власти смятат за приоритет подпомагането на местната промишленост и разкриването на нови работни места, подобряването на транспортната мрежа, запазването на позициите на основен туристически център и завършване на реституцията на земята. През 1996г. общинският бюджет преди актуализация е бил 700,574,000 лева. Натрупаният общински дефицит е 162 млн. лева в края на 1995г. Главните причини за дефицита са намалелите продажби поради инфлацията, породена от движението на валутния курс, и недостатъчният национален бюджет.

Общината има програма за икономическо развитие (не е обществено достояние), разработена в края на 1995г. Тя обхваща множество общински услуги и всички отрасли. Всеки отдел в общината отговаря за приложението на съответния дял от програмата.

Общо 70% от реституцията е завършена, вкл. получаване на временни права за ползуване. Проектира се 34% от общинското имущество, вкл. обществените услуги като чистота, строителство, водоснабдяване и образование ще останат общинска собственост. В момента около 30% от общинските фирми са продадени. През 1996г. или по-късно държавната фирма за кръвопреливане (Момина крепост) и фирмата за производство на спортни топки (Етър) ще участват в масовата приватизация. Сред общинските фирми, включени за приватизация, са и фирми за производство на ремонтни съоръжения, за електроника, за дърво-обработване, търговска фирма и две строителни фирми.

(2) Община Павликени

Името на Павликени се споменава за първи път през XIII - XIV в., когато на сегашните му територии се заселили хора, които принадлежали към християнска източно-ортодоксална секта, известна като *Павликени*. Главно земеделци, тези религиозни хора дошли от южните територии на България в търсене на по-добра земя за обработване. По време на турското робство 99% от населението на Павликени са били турци, които избягали от града през 1878г. след освобождението на България от Руската армия. След построяването на железопътната линия София-Варна в края на XIX в. Павликени процъфтява.

В община Павликени (33,795) влизат 17 села и два града - Павликени (14,585) и Бяла Черква. В икономически активна възраст в Павликени са 14,467 души (15% са регистрирани като безработни). В общината има 20 училища с 5,358 ученици и 494 преподаватели. Медицинското обслужване е организирано в една общинска болница с 306 легла и 11 здравни служби със 74 лекари.

Поради 70% загуба на вода в съществуващата система, местното ръководство смята за неотложно построяването на нова водоснабдителна система. Общинската подкрепа на местните отрасли е особено важна за създаване на нови работни места в период, в който безработицата е станала особено голяма. В селското стопанство е възможно да се даде тласък чрез производство на грозде и износ на вина местно производство. Бюджетът за 1996г. преди актуализация е бил 147,753,000 лева.

(3) Община Полски Тръмбеш

Полски Тръмбеш има дълга история, но е формиран като български град в началото на XX в., когато населението от северна Стара планина е мигрирало към равнинните територии. Както при Павликени, промишленото развитие е процъфтяло след построяването на линията София-Варна. Повечето от предприятията в града имат 60-70 годишна история.

Община Полски Тръмбеш (20,910 жители) включва 15 села и град Полски Тръмбеш (5,471). Икономически активното население в общината е 10,059 души, 17% от които са безработни. Общината има 13 училища с 1,708 ученици и 270 учители. Медицинското обслужване е организирано в една общинска болница и 15 здравни служби с 30 лекари.

Днес проблемите са най-вече в областта на образованието, здравеопазването, социалните грижи и ремонта и поддръжката на социалната инфраструктура. Общинският бюджет за 1996г. преди актуализация е 120,000,000 лева.

(4) Проучван район в напоителна система Росица

Проучваният район обхваща 50,700 ха възможна за напояване земя, известна като "Напоителна система Росица", която се простира в осем общини. Тя включва 47 села и три града. В района живеят 76,029 души, вкл. 32,063 в икономически активна възраст, от тях 18% са безработни (Вж. Таблица В-1-3 и Фигура В-2-4, Приложение В, преброяване на населението 1992г.) Районът е типично селскостопански с разнообразно селскостопанско производство.

Проучвания район "Росица" е разделен на три блока - **Северен главен канал, Главен ляв Никлопски канал и Главен долен десен канал.**

Блок Северен главен канал: Основната част на този канал се намира в община Павликени, а североизточните му клонове се намират в община Полски Тръмбеш. В района на блока живеят 29,396 души (ИАН -12,636 и 16% безработни) (Вж. Таблица В-2-2, Приложение В, преброяване на населението 1992г.). В него има 15 селища, между които и Павликени.

Броят на населението се е запазил сравнително стабилен като през последните три години то е намаляло само с 0.3%.

Блок Главен ляв Никюпски канал: Той се простира по левия (северен) бряг на р. Росица. В района живеят 19,849 души (ИАН - 8,213 и 20% безработни) (Вж. Таблица В-2-3, Приложение В, преброяване на населението 1992г.) В него има 13 селища, между които е и Полски Тръмбеш. Броят на населението е останал стабилен през последните три години като е намалял само с 0.9%.

Блок Главен долен десен канал: Той е разположен на десния (южен) бряг на р. Росица. В него живеят 26,642 души (ИАН - 11,312 и 19% безработни) (Вж. Таблица В-2-4, Приложение В, преброяване на населението 1992г.) В напоителния блок има 17 селища. През последните три години населението е намаляло с 3.9% и има най-висок спад в броя населението от трите блока в район Росица.

1-3-3 Селскостопански условия

(1) Маркетинг и пласмент

а) Местоположение и производство

Физическата инфраструктура е добре развита. Транспортни пътни и железопътни мрежи свързват района с Румъния и Украйна през Русе и с Русия и Грузия през варненското пристанище. Районът е разделен на два агробизнес подрайона. Единият е в Полски Тръмбеш, който е на пътя за Румъния, и произвежда месо, фураж, олио, консерви и млечни продукти и вино. Павликени е другият център с развита преработвателна промишленост главно производство на месо, вина и консерви.

б) Канали за пласмент на основните селскостопански продукти

Държавните мелници във Велико Търново се снабдяват със зърно главно от района. То може да бъде купено на борсата в Плевен. Има няколко цялостни затворени производствени системи, в които производителите притежават преработвателни предприятия, предприятия за производство на фураж, магазини на дребно и ресторанти. По отношение на слънчогледа, в Полски Тръмбеш има маслобойна, която се снабдява със суровини от едри производители въз основа на система от договори за

производство. За плодовете и зеленчуците съществуват много канали като продажби в самите стопанства, потребителски пазари и частни търговци. При захарното цвекло суровини се транспортират до изкупвателните пунктове близо до железопътните линии и от там до захарните заводи в Горна Оряховица. Гроздето за вино се изкупува от държавни винарни и от частната винарна в Сухиндол.

в) Ограничения в настоящата система за пласмент

I) Разлики между вътрешните доставни и международните цени на зърнените храни

Тъй като търговията със зърно е контролирана от държавата по отношение на минималните доставни цени и търговския режим, тези цени обикновено са по-ниски в райони, които са производители на зърно, какъвто е Ловешка област. Разликата между вътрешните доставни цени и международните цени обезкуражава производителите да продават продукцията си на местни държавни изкупвателни фирми, затова при премахване на забраната за износ, те ще предпочитат да изнасят.

II) Неуместни действия след прибиране на реколтата

Производителите в район Росица сега имат различни канали за продажба извън държавния сектор. Поради неподходящи складови бази, липса на транспорт и финансови средства обаче, много производители не могат да си позволят да преговарят, а продават продукцията си на търговци на най-ниските цени през годината, веднага след прибиране на реколтата.

(2) Търсене и предлагане на основните продукти

Извършен беше анализ на условията на търсенето и предлагането на основните селскостопански продукти в седем общини, които покриват проучвания район. Резултатите показват сходно търсене и предлагане в седемте общини в район Росица, но различно състояние в трите блока.

а) Данни

Данните за производството, използвани за анализа, са изготвени от САПИ. За изчисляване на общото потребление на плодове и зеленчуци са използвани цифрите за средното потребление на глава от населението, публикувани от НСИ. Потреблението на зърнени храни и слънчоглед е изчислено въз основа на данни от анализа на търсенето и предлагането, извършен от МЗХП. Поради трудностите при събирането на данни от частния сектор, в анализа са включени само държавни снабдителски организации. По тази причина анализът има някои пропуски като директния износ на производителите чрез частни търговци.

б) Допускания

За да се оцени предлагането и търсенето в проучвания район са направени следните допускания. Приема се, че пшеницата се продава на държавна снабдителска организация ("Зърнени храни") и на три частни мелници (Янтра, В. Левски и Валтер). Като се приема, че тези предприятия се снабдяват с продукцията от Ловешка област, снабдяването на седемте общини в района се изчислява в съответствие с производството в общините (В. Търново, Г. Оряховица, Павликени, Полски Тръмбеш, Свищов, Левски и Сухиндол), сравнено с общото производство за Ловешка област. Същите допускания важат и за другите продукти.

Според селскостопанското проучване фуражните култури се използват най-вече за собствено потребление за изхранване на животните в случая с индивидуалните производители. Фураж продават само селскостопанските кооперации. Следователно производството на селскостопанските кооперации е използвано за анализа на предлагането и търсенето на фуражни култури (ечемик и царевица). Приема се, че цялата им продукция се продава на четирите държавни фуражни предприятия ("Вит", "Надежда", "Росица" и "Янтра"), а при ечемика - на пивоварната.

Допуска се, че слънчогледът се продава на държавната маслобойна в Полски Тръмбеш ("Прима М"), която е основната снабдителска организация в проучвания район. Приема се, че гроздето за вино се продава на четирите държавни винарни (Винпром (Свищов), Винпром (В. Търново), Росица (Павликени) и Винпром (Лясковец)).

в) Предлагање и търсене на основните продукти

Предлагане и търсене на основните продукти

	Производство	Собствено потребление	Продукция за пазара	Мярка: тона	
				Капацитет на държавния сектор	Баланс (1995)
Пшеница	198,414	102,678	95,736	60,708	-35,028
Ечемик	59,567	40,450	19,117	95,282	76,165
Фуражна царевица	113,011	43,562	69,449	48,419	-21,030
Слънчоглед	59,321	15,867	43,454	70,000	26,546
Грозде за вино	25,277	5,218	20,059	35,174	15,115

Източник: Проучвателен екип на JICA, 1995г.

I) Пшеница

В район Росица държавната изкупвателна фирма ("Зърнени храни" в Търново) и държавните мелници изкупуват около 60% от пазарната продукция за 1995г. Останалото количество се изкупува от частни търговци на едро и мелници, от нови видове селскостопански кооперации, които са наследили или са закупили складови съоръжения от бившите кооперации, и борсата за зърно и слънчоглед в Плевен.

II) Ечемик и царевица

Освен за собствено потребление държавните фуражни предприятия и пивоварни имат възможност да изкупуват и допълнителен ечемик. За царевицата капацитетът на държавните фуражни предприятия се смята за недостатъчен. Действителните доставки на царевица обаче намаляват поради слабото търсене от животновъдния сектор, лошите климатични условия и забавените продажби, причинени от ниските доставни цени.

III) Слънчоглед

Производството на слънчоглед се гарантира от настоящия капацитет на държавното снабдяване и има възможност за по-нататъшно увеличение.

Маслобойните, разположени в близост до производствените райони, изкупуват необходимите им количества, а за останалото количество се изчакват по-високи доставни цени. След вноса на слънчоглед от Полша и Унгария, цените на продукцията в Ловешка област се покачиха спрямо 1995 г.

IV) Грозде за вино

Подобно на производството на плодове, производството на грозде рязко е спаднало поради неизяснената собственост върху земята, причинена от забавената реституция. В Ловешка област само 24% от лозята са идеално запазени, а 21.3% е невъзможно да бъдат възстановени, според данните от Плевенския институт. Следователно, производството в район Росица не е достатъчно за пълна експлоатация на преработвателните съоръжения и е възможно увеличаване на производството на грозде.

V) Захарно цвекло

Тъй като липсваха данни за захарното цвекло от преработвателните фирми, не беше възможно да се извърши оценка на търсенето и предлагането. Данни на САПИ обаче сочат, че захарното цвекло, което се произвежда в Ловешка област, не е достатъчно за пълния капацитет на двата захарни комбината в Горна Оряховица и Долна Митрополия. Предприятието в Горна Оряховица е принудено да снабдява с безплатни семена дори производителите извън района. Те дори покриват 100% от разходите за пестициди, 50% от разходите за фунгициди и дават на производителите по 5 кг захар на тон захарно цвекло.

(3) Земеделие и селскостопанско производство

а) Въведение и преглед на проучвания район

Проучваният район Росица е разположен в Ловешка област в северната централна част на България в северните склонове на Стара планина. Топографията на района включва невисоки хълмове, насечени от долини. Напоителната система е изградена по протежение на долината на р. Росица, а в околните райони тя представлява гравитачни канали и помпени станции. Почвите са алувиални в речните тераси, чернозем, най-вече в източните и североизточните райони и сиви горски в по-високите райони. Главните градове в близост до проучвания район са Велико

Търново, Горна Оряховица и Павликени. Ловеч е административният център в проучвания район. Климатът е умерено континентален със слани през октомври. Напоителната система е стара (от 50-те години) и големи части от нея от известно време не се използват.

б) Значение на селското стопанство

В района се отглеждат зърнени култури (пшеница, царевица и слънчоглед) в равнините, а по възвишенията се отглеждат сливи, круши, ябълки и лозя. В Полски Тръмбеш се намира голяма маслобойна за преработка на слънчоглед. По-голямата част от захарното цвекло в България се отглежда в района, а в Горна Оряховица има преработвателно предприятие.

През 1995г. разпределението на културите в района е следното: зърнени -55%, технически култури (захарно цвекло, памук, слънчоглед) - 16%, зеленчуци - 5%, плодове и грозде - 12% и фуражни култури - 12%. Средният размер на притежаваната земя е 1.9 ха, от които се напояват 0.75 ха. За разлика от Петрич в този район може да се отглеждат пшеница и слънчоглед, които са суходлюбиви култури. По-голямата част от земята все още е свързана по някакъв начин с бившите кооперативни структури за суровини, услуги или обработване на земята, въпреки че се наблюдава появата на средни по размер стопани, които наемат земя. В момента се отглеждат главно царевица, пшеница и ечемик, слънчоглед и люцерна. Голяма част от по-високите райони обаче остават незасяти и обширни площи са покрити с плевели.

Захарното цвекло често се отглежда от индивидуални стопани и реколтата се прибира ръчно. Драстично са намалели площите, на които се отглеждат зеленчуци. Преработвателните предприятия не са в състояние да привлекат достатъчни количества на сегашните цени и се използва около 20% от капацитета им. Овощните градини са занемарени, а ниските местни цени и високите цени на използваните материали за пръскане, както и необходимите грижи, обезкуражават поддържането им. От друга страна, започнало е подобряване на състоянието на лозята като индивидуални собственици поддържат своите части в по-големите масиви, а винарните започват да отпускат земи за поддръжка и възстановяване на занемарените масиви. В този район значение има отглеждането на свине и овце, въпреки че по-

голямата част се отглеждат за собствени нужди и в малки частни стопанства.

Както и в другите проучвани райони напояването не се използва в пълния му капацитет. През 1996г. от общо 50,348 ха засята площ са напоявани само 14,917 ха, а "Напоителни системи" ЕАД е използвала 1.6 млн. куб. м. за напояване на 4,337 ха до юли 1996г. Основните отглеждани култури са пшеница - 12,600 ха, ечемик - 5,500 ха и царевица - 9,300 ха, а са били напоявани царевица (9,300 ха), зеленчуци (2,266 ха) и пъпеши и дини (755 ха). Тези цифри могат да бъдат съпоставени със ситуацията през 1990г., когато 114 млн. куб. м. са използвани за напояване на 28,611 ха от общо 86,169 ха засята площ, главно с царевица (6,721 ха), захарно цвекло (2,890 ха), люцерна (5,740 ха), зеленчуци (3,337 ха) и частно ползване (2,271 ха).

в) Изводи

Този район особено много е пострадал от загубата на пазарите за преработени плодове и зеленчуци, от намаляването на значимостта на животновъдството и от по-високите изисквания към работната ръка в новите земеделски системи. Основният източник на приходи в момента е слънчогледопроизводството, което се поощрява от благоприятните пазарни условия в чужбина. Не е ясно обаче докога районът ще продължава да произвежда достатъчни количества слънчоглед. Лошо-качествени семена, неподходящи технологии, плевели и неприлагане на ротация започват да оказват влияние. В бъдеще се очаква значение да имат пшеницата, ечемикът, слънчогледът и лозята. Вероятно е да продължи появата на частни стопани, които притежават и използват машини в своите и съседните стопанства.

(4) Управление и икономика на стопанствата

а) Икономически профил

Селското стопанство е важен сектор в проучвания район. Отглеждат се зърнени и тухнически култури, плодове, зеленчуци и лозя. Общото селскостопанско производство в района се оценява на около 3,020 млн. лева (16.8 млн.щ.д.). Производството на зърно е 5.3 млн. щ.д. (пшеница), 2.2 млн. щ.д. (ечемик) и 3.6 млн.щ.д. (царевица). Производството на

зеленчуци е за 2,9 млн.щ.д. Районът има традиции в производството на грозде за вино, чието количество е за 892 хил.щ.д. (Вж. Таблица F-I-1-11, Приложение F).

б) Реституция на земята

Според данните на НСИ реституцията на земята в Ловешка област, в която влиза проучваният район, значително напредва в сравнение с други райони. Данните към 26 юли 1996г. показват, че са реституирани 422,891 индивидуални стопанства с 9,129,511 дка земя (среден размер 21.59 дка = 2.159 ха). От друга страна регистрираните производствени кооперации в проучвания район са 131 с 1,511,901 дка земя, която вече е реституирана (среден размер 11,541 дка или 1,154 ха).

Според данните от селскостопанското изследване, проведено сред 150 произволни стопани в района, 55% от частните стопани с получили право на временно ползване на земята, а 25% от стопаните са получили нотариални актове.

в) Вид и размер на стопанствата

Земята на частните стопани в района варира от 0.1 ха до 26.6 ха разположени в няколко (3-4) парцела. Средният размер земя на един стопанин е 19 дка (1.9 ха). Този стопанин използва земята по следния начин: 1.0 ха за зърнени култури, 0.5 ха за зеленчуци, 0.3 ха за пълпеша и 0.1 ха за трева (люцерна).

Проучването показва, че 96% от стопаните обработват част от собствената си земя извън кооперациите, а 68% от стопаните имат собствена земя в кооперациите. Средният размер на земята, предоставена на кооперациите, е 0.25 ха. През 1995г. 12% от стопаните за наели земя за обработване. Средният ѝ размер е бил 0.59 ха. 59% от стопаните, които наемат земя, притежават до 0.4 ха.

Проведените интервюта с типичните производствени кооперации в района показват, че те имат около 1,600 ха земя и отглеждат пшеница (477 ха), ечемик (138 ха), царевича (270 ха), слънчоглед (410 ха), люцерна (130 ха), зеленчуци (18 ха), пълпеша (12 ха) и незасадени площи (145 ха).

г) Управление на стопанствата

Този район е с богата история в областта на селското стопанство и най-вече в отглеждането на зърно и лозя. Частният стопанин в района извършва всичко предимно ръчно, освен подготовката на земята и прибирането на реколтата, които са механизирани. 51% от стопаните прилагат обмен на труда при различните селскостопански дейности.

Балансовите отчети на стопанствата показват, че най-печеливши култури в района са зеленчуците и лозята. Печалбата от тях е над 180% и е значително по-висока от останалите култури. (Вж. Таблица F-I-1-9, Приложение F).

В района са регистрирани 131 производствени кооперации. Земеделието в тях е механизирано, а броят на служителите и наетите работници (механизатори и техници) е малък. За плевене и прибиране на реколтата те наемат временни работници, главно членове на кооперацията.

д) Работна ръка и механизация в стопанствата

Анализът на работната сила в стопанствата показва, че годишно са необходими 1.2 млн. човекодни. По-голяма нужда от работна ръка има от май до септември поради прибирането на реколтата, подготовката на земята и сеитбата най-вече на зеленчуците и зърнените култури. (Вж. Таблица F-I-2-1, Приложение F).

Селскостопанското изследване показва, че стопаните притежават различни видове машини: 10% от стопаните имат трактори, 44% - помпи за вода, 39% - каруца, 2% - камион и 16% имат други видове селскостопанско оборудване. 62% от стопаните напояват земята си. Най-често се прилага помпеният метод на напояване - 39%, а 33% използват гравитачен метод. Типичните производствени кооперации, (споменати във (в)), имат 9 трактора, 1 комбайн и 2 камиона. За системата като цяло прилаганият метод на напояване е гравитачният.

е) Земеделски кредит

Изследването показва, че през 1996г. само трима стопани са взели пари назаем за земеделие (от 2,000 до 20,000 лева) от роднини без лихва. Никой от тях не е взимал банков кредит. През 1995г. типичните произ-

водствени кооперации са получили земеделски кредит от банка. Сумата на кредита е била 0.5 млн. лева при годишна лихва 65%. Не са взимани много банкови кредити поради високия лихвен процент.

ж) Икономика на домакинствата

Изследването на стопанствата и директните интервюта със стопаните са използвани за оценка на икономиката на едно типично домакинство. Селскостопанската дейност на това домакинство (с 1.9 ха земя) включва производство на пшеница (0.5 ха), царевица (0.5 ха), зеленчуци (0.5 ха), пьпеши и дини (0.3 ха) и люцерна (0.1 ха). Членовете на семейството и работната ръка се приема, че са съответно 3 и 2 души. Резултатът от анализа е показан по-долу: (вж. Таблица F-I-3-2(1), Приложение F)

<u>Показатели</u>	<u>Сума (лева)</u>
Селскостопански доходи	122,360
Производствени разходи	64,220
Печалба	58,140
Домашно потребление	21,500
Всекидневни разходи	130,730
Дефицит	94,090

Резултатът показва, че стопанинът не може да покрива всекидневните си разходи с доходите от селскостопанска дейност. Според изследването повечето стопани в района работят в производствените кооперации в селото като временни работници, за да могат да покрият дефицита.

з) Приходи и разходи на производствените кооперативи

За да се обхване дейността на селскостопанското управление в производствените кооперации е извършена оценка на приходите и разходите на кооперациите. Приети са характеристиките, изброени в т. в). Резултатът е обобщен по-долу: (вж. Таблица F-I-4-1(1), Приложение F).

<u>Показатели</u>	<u>Сума (лева)</u>
Приходи	
Брутен доход	79,104,500
Разходи	
Производствени разходи	54,997,900
Резерв	24,106,600

Приходите са високи, тъй като в разходите не е включена амортизацията на сградите и селскостопанските машини. Едромасщабното земеделие обаче допринася за развитието на производството.

- (5) **Земеделски кооперации, сдружения на водоползвателите и услуги**
В Росица са формирани кооперации от всички видове. Сдруженията и семейните стопанства ще се увеличават след завършването на земеразделянето. Във всяко селище има поне по един кооперация, а в повечето големи села и в градовете има по няколко кооперации. Активното участие в селскостопански организации беше потвърдено и при извършеното изследване. В Росица 79% от 150те стопанства, включени в изследването, са потвърдили участието си в СПК.

Сдружения на водоползвателите (СВП). В Росица е постигнат значителен прогрес при формирането на 17 СВП по протежение на главните гравитачни напоителни канали в системата. От тези площи с гравитачни канали за напояване се използват 20-30%, а много селища в мрежата са постигнали значителен прогрес в поземлената реформа. По принцип правото на собственост върху земята е изискване за членуване в СВП, въпреки че това правило не се прилага винаги. Изследванията в район Росица показват висок процент земя с нотариални актове (25%) и с временно право на ползване (55%) в сравнение с другите райони.

Консултантски услуги. Консултантските служби в района на Росица най-близо до проучвания район са в Дряново, извън границите на напоителната площ на два часа разстояние от напоителната система. Стопаните в района не са запознати с новата роля на тези служби. Предполага се, че създаването на тази нова консултантска служба се рекламира по радиото и телевизията. Селските стопани смятат, че им е особено необходима помощ в областта на маркетинга, кредитирането и финансирането и снабдяването с нови машини.

1-3-4 Състояние на инфраструктурата

- (1) **Напоителни и отводнителни системи**
Напоителна система Росица е изградена от 1945 до 1955г. и след това са извършвани поддръжни действия.

а) Напоявани площи

Водата в Напоителна система Росица се снабдява от яз."Александър Стамболийски" и площите, които тя покрива са обобщени по-долу. (Подробности са дадени в Таблица J-1-2, Приложение J).

Описание	Площ
Проучван район	50,700.0 ха
Блок Главен долен десен канал	12,020.0 ха
Площ подходяща за напояване	12,010.6 ха
Неподходяща за обработване	9.4 ха
Блок Главен ляв Никлопски канал	9,384.5 ха
Площ подходяща за напояване	9,377.5 ха
Неподходяща за обработване	7.0 ха
Блок Северен главен канал	29,295.5 ха
Площ подходяща за напояване	28,959.6 ха
Неподходяща за обработване	335.9 ха

в) Водни ресурси

В района има три язовира: "Александър Стамболийски" (с обем 220.0 млн.м³), "Негованка" (2.80 млн.м³) и "Караисен" (10.25 млн.м³). Яз. "Ал. Стамболийски" е основният водоизточник за НС-"Росица". На язовира е изградена ВЕЦ с мощност 7.5 MWt. Яз. "Негованка" осигурява вода за главния горен десен канал, който е част от блок Главен долен десен канал. Яз. "Караисен" е регулиращ язовир за местността Караисен под блок Северен главен канал.

Проектирането на яз. "Ал. Стамболийски" е започнало през 1939г., а строителството е продължило между 1942г. и 1958г. Параметрите на язовира са дадени в Таблица J-1-3, (Приложение J). Този язовир се експлоатира и поддържа от фирма в системата на НЕК.

В язовира има два изходни пункта, а в системата има три водоземни съоръжения. Водата от язовира се разпределя в главния канал както следва:

- Водата от язовирен изход No1 се отвежда от електроцентрала No1 до електроцентрала No2 през канал под налягане и след това отива до левия бряг чрез дюкер. Дюкерът е началото на Главен ляв разпреде-

лителен канал. Началото на Главен ляв Никюпски канал е изходът на дюкера при Павликени на главния ляв разпределителен канал.

- Водата, отпускана от язовира чрез изход No2 директно към реката, може да бъде приемана от помпена станция Росица No1 за напояван район Р-5 и Р-6 и от водовземането "Бент Бяла Черква" при Бяла Черква за напояване на района на Главен долен десен канал.

в) Напоителни съоръжения

Напоителните съоръжения като помпени станции и канали, експлоатирани от "Напоителни системи" ЕАД, са описани по-долу. (Вж. Схема К-2-2, Приложение К).

л) Главен долен десен канал

В Блок Главен долен десен канал има седем помпени станции, три от тях функционират, а четири - не. Нефункциониращи са станции, от които са откраднати помпа, тръба или електрически части. За да могат да бъдат експлоатирани отново тези помпени станции трябва да бъдат възстановени.

Откритите канали, главни и второстепенни, са с дължина около 60 км. От тях около 15 км. са необлицовани. За да се поддържа количеството отпусната вода и за предотвратяване на загубите при отвеждане на водата е необходимо каналите да бъдат облицовани с бетонови панели или монолитна бетонова облицовка. Размерите на каналите са следните:

Ширина на дъното на канала	0.50 до 5.00 м
Дълбочина на канала	0.70 до 2.20 м
Наклон на откосите на канала	1:1.25

На главния канал е изградена една електроцентрала (с мощност 280 kW), която използва воден напор от 5,0 м. канала.

II) Главен ляв Никюпски канал

В този блок има четири помпени станции като никоя от тях не функционира. Те са били обект на вандалски действия и изискват възстановяване.

Откритите канали, главни и второстепенни, са с дължина около 50 км. От тях необлицовани са около 40 км. За да се поддържа количеството отпусната вода и за предотвратяване на загубите при отвеждане на водата е необходимо каналите да бъдат облицовани с бетонови панели или монолитна облицовка. Размерите на каналите са следните:

Ширина на дъното на канала	0.60 до 4.00 м
Дълбочина на канала	0.80 до 3.20 м
Наклон на откосите на канала	1:1.25

В главния канал освен откритите участъци има и един тунел.

III) Северни канали

В блок Главен северен канал има 18 помпени станции, от които 11 функционират, а неизправни са 8. Те изискват възстановяване.

Откритите канали, главни и второстепенни, са с дължина около 181 км. От тях необлицовани са около 54 км. Необходимо е те да бъдат облицовани с бетонови панели или монолитна облицовка. Размерите на каналите са следните:

Ширина на дъното на канала	0.50 до 5.00 м
Дълбочина на канала	0.60 до 3.90 м
Наклон на откосите на канала	1:1.25

г) Отводнителни съоръжения

За отвеждане на излишната вода от почвата има само надземни отводнителни системи.

(2) Състояние на пътищата

Пътищата в проучвания район са разделени на две категории: обществена пътна мрежа и селскостопански пътища. Обществената пътна мрежа е покрита с асфалт и се поддържа добре от местната и централната власт. Планът за поземлена реформа предвижда всички стопанства да бъдат свързани с главните пътища посредством селскостопански пътища с ширина 6.0 м. Все още обаче не е определено разположението на селско-стопанските пътища, тъй като поземлената реформа не е завършила и собствеността върху земята не е изяснена.

1-3-5 Състояние на околната среда

(1) Флора и фауна

Басейнът на р. Росица е разположен в район с голямо видово разнообразие. По горното течение на реката се срещат бреза, габър, планински явор, планински бряст, смърч и ела. В средното и долното течение на Росица се срещат дъб (*Quercus frainetto*), цер (*Quercus cerris*), зимен дъб, габър, сребролистна липа (*Tilia tomentosa*), саякъл (*Robinia pseudoacacia*) и бряст.

Сред рибите се наблюдават шаран, главуш, костур, щука, сом. Често срещани влечуги и земноводни са водна жаба, водна змия, пепелянка, зелен гущер и защитени видове като саламандър, тритон, дървесна жаба, крастава жаба, костенурка, слепок и обикновена водна змия.

В района има голямо разнообразие от птици като по-голямата част от тях са защитени. Най-често срещаните видове са врабче, фазан, патица, пъдпъдък, гургулица, гривяк, сврака, врана, сойка, кълвач и дрозд. Бозайниците са представени от сърна, глиган, червена сърна, чакал, вълк, лисица, дива котка, язовец, катерица, пор и др.

(2) Качество на водата

Като цяло повърхностните води в района се вменстват допустимите стандарти, но на някои места, където има град в близост, се наблюдават някои отклонения. Причината за тях са отпадъчните води от предприятията, които се изхвърлят в реките без да се спазват стандартите. Водата за напояване в района се осигурява от яз. "Ал. Стамболийски", където качеството е в допустимите стандарти.

Тук, както и в другите райони, двата основни източника на замърсяване са канализационната вода от градовете и отпадъчните води от предприятията. Резултатите от проучвания, проведени в близост до пунктовете, където се изхвърлят отпадъците, показват степента на замърсяване.

(3) Качество на въздуха

Според данните от мониторинговата станция в Севлиево въздухът в този район е в границите на допустимите стандарти, но някои големи

предприятия в района като захарния завод в Горна Оряховица например редовно нарушават изискванията и плащат глоби за това.

- (4) **Отпадъчни води от животинските ферми**
Изхвърлянето на частично пречистени и непречистени отпадъчни води редовно замърсяват реките и подпочвените води. По този проблем се подготвят проекти, финансирани с чуждестранни средства, но все още предстои да бъде разработена ефективна и икономична технология за пречистване.
- (5) **Културно наследство**
Район Росица е много известен с историческите си обекти и забележителности, които включват Велико Търново и древният царски комплекс Арбанаси. Според информацията, публикувана в енциклопедията, проучваният район е много богат и на археологически находки. В селата, обхванати от проучването, са открити много ценни руини на тракийски, римски и средновековни селища, погребални могили и крепости.

1-4 Проучван район Средна Тунджа

1-4-1 Природни и физикогеографски условия

- (1) **Местоположение и топография**
Район Средна Тунджа е разположен в източната част на Горнотракийската низина. Разстоянието от София до Сливен и Ямбол е съответно 279 и 300 км., а разстоянието от Сливен до Бургас е 120 км.

Районът може да бъде разделен на следните четири блока:

Блок Нова Загора: Този блок е разположен на юг от яз."Жребчево" и на север от р. Блатница. Наклонът на селскостопанската земя е на юг. Център на блока е Нова Загора. Водата за напояване в западната част на Нова Загора се подава чрез съществуващия главен канал М-3. Планира се източната част да бъде напоявана чрез канал М-2.

Блок Млекарево-Пъдарево: Този блок се простира на юг от блок Нова Загора. Земята на юг-югоизток от него е хълмиста. Наклонът на този блок е на север-северозапад. По-голямата част от земята влиза в община Нова Загора. Планира се водата за напояване в този блок да се довежда от главни канали М-4 и М-5 след дюкера в Нова Загора.

Блок Бинкос-Мараш: Този блок се намира на юг от Сливен и е разположен между хълмове, които са част от южните склонове на Стара планина, и р. Тунджа. В източната част на района на Стралджа има някои проблеми с отводняването. Напоителната вода в този район се подава от главен канал М-1, който започва след напора при Бинкос.

Блок Кермен-Роза: Този блок е разположен на изток от блоковете Нова Загора и Млекарево-Пъдарево. Южната част на района е хълмиста, наклонът на хълмовете е на север-североизток. Вода за напояване се доставя по от главен канал М-1-3. Напояването не е добре развито, тъй като въпреки че има главен канал, съоръженията в стопанствата не са изградени.

(2) Климатични условия

Климатичните условия в проучвания район са описани според наблюденията в Съдиево и Ямбол. Таблица I-1-4 и I-1-5, Приложение I показват месечните наблюдения в тези метеорологични станции.

а) Температура

Средната годишна температура е съответно 12.1°C и 12.2°C в Съдиево и Ямбол, като най-топлият месец е август със средна месечна температура съответно 23.4°C и 23.5°C.

б) Скорост на вятъра

Скоростта на вятъра в този район е умерена.

(3) Валежи

Валежи в този район се наблюдават през цялата година. Валежите в сезона на растежа от април до септември са съответно 288.8 и 276.0 мм в Съдиево и Ямбол. (Вж. Таблица I-2-4, и I-2-5, Приложение I).

(4) Речен отток

В проучвания район има само една главна река - р. Тунджа. Източник на вода за напояване е яз."Жребчево" на р. Тунджа. Средният месечен речен отток в с. Баня е даден в Таблица I-3-5, Приложение I).

1-4-2 Социално-икономически условия

(1) Бургаска област

Площ	Население	Гъстота на населението	Брой общини	Местоположение и главен град
14,724 км ² (13,3 % от България)	849,000 (10,1 % от България)	58 души на км ²	21	Югоизточната част на България. Най-голям град - Бургас.

Източник: Български алманах 1996

В края на 1995г. областната управа в Бургас е завършила икономическата програма за района. Регионалната политика за развитие е определена предвид характеристиките на общините. Промислеността доминира в структурата на икономиката в северната част на района, докато селското стопанство и хранителната промишленост са водещи в южната му част. В близост до Бургас се намира най-голямата петролна рафинерия (Нефто-хим). Освен бензин, технически масла, етилен и други продукти, предприятието произвежда 75% от пластмасовите и синтетичните смоли и 70% от изкуствените влакна в страната. В Бургас има металургичен завод (ферометали), машиностроителни заводи, голям завод за дървообработ-ване и много предприятия от хранителната промишленост.

Сливен е най-големият текстилен център (35% от вълнения текстил), развити се електрониката и машиностроенето. Хранителната промишленост е типична за Нова Загора, Карнобат, Ямбол, Айтос и Елхово.

В областта се намира второто по големина черноморско пристанище след Констанца в Румъния - Бургаското пристанище. През 1989г. в непосредствена близост до пристанището е открита безмитна зона. Тя изпълнява функциите на транспортен терминал за търговията между изтока и запада.

Българското черноморие е изключително привлекателно. Туризмът е важен източник на доходи за населението в района.

Климатът и почвите в областта са подходящи за селско стопанство. Производството на зърно заема 65% от селскостопанското производство в областта. В миналото животновъдството е било един от активните отрасли. Областта произвежда 61% захарно цвекло, 20% машинни инструменти, 16% месни продукти и 17% от гроздето за вино.

35% от земята в областта е напълно реституирана. Областната управа очаква до средата на 1997г. да бъде реституирана 90% от земята.

(2) Община Сливен

а) История

Благодарение на един арабски пътешественик от 1153 г. град Сливен е известен като важен търговски център. В средновековна Европа Сливен е бил един от най-често посещаваните. В началото на XIXв. в Сливен вече има 469 производители и магазини, които са накарали новите български капиталисти да построят през 1834г. първата на Балканите текстилна фабрика. Разположен на главния път София-Бургас в подножието на Стара планина, градът е един от най-важните промишлени центрове в страната.

б) Население и социална инфраструктура

Община Сливен (144,097 жители) обхваща 43 села и един град - Сливен (вж. Таблица В-1-4, Приложение В, преброяване на населението 1992г.) В община Сливен има 68,597 души в икономически активна възраст (19% безработни). В общината има 65 училища с 22,272 ученици и 3,077 преподаватели. Медицинското обслужване е организирано в 5 болници с 1,053 легла и 39 здравни служби с 346 лекари.

в) Икономика

Основните отрасли са машиностроене (стругове, лампи, генератори, стартери) и текстилна промишленост (вълна, трикотаж и чорапи). 30% от населението работи в селското стопанство и преработвателната промишленост.

50% от земята в общината е временно или окончателно реституирана. Две общински фирми, една строителна фирма и една фирма за търговия с промишлени стоки ще бъдат приватизирани. Ще бъдат приватизирани и предприятие за изкупуване на зърно и хлебопекарна.

Завършен е проект на икономическа програма за развитие. В момента тя се обсъжда от всеки отдел. Крайният вариант на програмата ще бъде предаден в средата на август 1996г. Тази програма ще включва политиката за развитие на общината, анализ на условията в момента и прогнози за отрасли като промишлеността и селското стопанство.

Освен това, общината има още 11 общински фирми (за чистота, гаражи, търговия, пазари и др.) Общината е възложила на тези фирми да изготвят бизнес план за периода от 1996 до 1999г. Тези бизнес планове ще бъдат реализирани след утвърждаване от страна на кмета.

Икономиката в района се възстановява бавно. Поради въвеждането на пазарна икономика са загубени бившите големи пазари (страните от СИВ и СССР). Всяко едно предприятие не използва пълния си капацитет и е необходимо оперативността да се увеличи като се намерят нови пазари и се осигурят суровини.

Общината набляга на следните проекти за развитие на селското стопанство:

- Създаване на оранжерии за разсад (проект на общината)
- Тържище за плодове, зеленчуци и цветя (проект на ЕБВР)
- Общината да притежава 52% от акциите на предприятието (при акционерни дружества), вкл. при агропреработването.

г) Приоритети и потенциал на общината

Общинският бюджет се изразходва за предоставяне на средства за образование, здравеопазване и обществена хигиена. Планира се средства да се предоставят и за строителство на пречиствателна станция за питейна вода. Бюджетът за 1996г. преди актуализация е 1,245,000,000 лева.

(3) Община Нова Загора

а) История

Общината е разположена в източната част на един от най-плодородните райони в България - Горнотракийската низина. Районът има много богата история, която е започнала още по времето на древногръцките цивилизации. Масово придвижване на българите, започнало след 1878г., е довело хората от Стара планина в Новозагорските равнинни части. Други имигранти са се заселили през 1885г., когато някои български територии на юг от Родопите са останали в Турция и Гърция след обединяването на Княжество България и Източна Румелия (Южна България). Общината е стратегически разположена на главния път София-Пловдив-Бургас.

б) Население и социална инфраструктура

Община Нова Загора (49,566 жители) обхваща 33 села и един град - Нова Загора (26,932 жители). В икономически активна възраст са 22,971, 16% от които са безработни (вж. Таблица В-1-4, Приложение В, преброяване на населението 1992г.) Общината има 32 училища с 825 преподаватели. Медицинското обслужване е организирано в 1 общинска болница с 357 легла и 13 здравни служби със 103 лекари.

в) Икономика

Главен отрасъл е селското стопанство заедно с преработвателната промишленост. Делът на селскостопанското производство е 50% от икономиката на общината през 1996г. Икономиката е стабилна, но производственото ниво е под предишните нива. Развито е машиностроенето (стругове), текстилната промишленост и производството на селскостопански машини (пръскачки за пестициди, услуги за поддръжка и ремонт на селскостопански машини) и млекопреработването.

г) Приоритети и потенциал на общината

Местната управа смята за приоритетно развитието на селското стопанство, което съставлява 50% от общинския БВП през 1996г. По същото време се набляга и на стимулирането на животновъдството. Бюджетът на общината за 1996г. преди актуализация е 399,193,000 лева.

(4) Проучваният район в напоителна система Средна Тунджа

Проучваният район обхваща 97,000 ха възможна за напоявана площ, известна като Напоителна система "Средна Тунджа". Тя се простира върху четири общини, които включват 66 села и два града. В проучвания район живеят 91,908 души, 41,303 от които са в икономически активна възраст, а 20% са безработни (вж. Таблица В-1-4, Приложение В, преброяване на населението 1992г.) Районът притежава всички характерни черти на един типичен български селскостопански район. В него се произвеждат най-добрите зърнени култури, той е и отличен производител на други селскостопански продукти като зеленчуци, боб, царевича, грозде, плодове и др. Разположен в близост до Стара планина, с равнинни терени и богат на водни ресурси, районът е изключително подходящ за напояване и интензивно земеделие.

Проучваният район "Средна Тунджа" условно е разделен на четири блока: "Бинкос-Мараш", "Нова Загора", "Млекарево-Пъдарево" и "Кермен-Роза". (Вж. Таблица В-2-5 до В-2-8, Приложение В, преброяване на населението 1992г.)

- I - **Блок Бинкос-Мараш** е разположен на територията на три общини - Сливен, Стралджа и Тунджа. В района на блока живеят 32,209 души (ИАН е 13,892 души с 27% безработни). (Вж. Таблица В-2-5, Приложение В, преброяване на населението 1992г.) В района има 25 селища, сред които е град Стралджа. Броят на населението е намалял с 3.8% и е сравнително стабилен през последните три години.
- II - **Блок Нова Загора** обхваща района около град Нова Загора. В района на блока живеят 39,337 души (ИАН е 17,469 души с 18% безработни). (Вж. Таблица В-2-6, Приложение В, преброяване на населението 1992г.) В района има 15 селища, сред които е град Нова Загора. Броят на населението е намалял значително със 7.2%.
- III - **Блок Млекарево-Пъдарево** е разположен в южната част на община Нова Загора. В района на блока живеят 14,365 души (ИАН е 6,395 души с 14% безработни). (Вж. Таблица В-2-7, Приложение В, преброяване на населението 1992г.) В района има 15 селища. Броят на населението е намалял с 4.4% през последните три години.
- IV - **Блок Кермен-Роза** е разположен главно в община Тунджа. В района на блока живеят 12,206 души (ИАН е 5,095 души с 14% безработни). (Вж. Таблица В-2-8, Приложение В, преброяване на населението

1992г.) В района има 10 селища. Броят на населението е намалял с 4.4% и е сравнително стабилен през последните три години.

1-4-3 Селскостопански условия

(1) Маркетинг и пласмент

а) Местоположение и производство

Физическата инфраструктура е добре развита. Агробизнес центрове има в Нова Загора, Сливен и Ямбол и се закупуват суровини от преработвателни предприятия главно от млекопреработвателната, мелничарската, фуражната, винарската и месопреработвателната промишленост.

б) Канали за пласмент на основните продукти в проучвания район

Главните търговски канали за пшеницата са частните търговци, агропреработвателните предприятия и държавните снабдителски фирми. Новообразуваните селскостопански кооперации продължават интегрираната производствена система, която им дава възможност да произвеждат, складираат и да преработват сами като използват активите, закупени от предишните кооперации. В момента фуражните култури се произвеждат главно за собствено потребление. В Бургаска област няма борса за зърно и слънчоглед. Държавните маслобойни в Бургас, преработващи слънчоглед, се снабдяват със суровини от частни търговци и селскостопански кооперации или директно от производителите. В миналото плодовете и зеленчуците са били изкупувани от консервните комбинати, но сега изкупуването дялове намаляват поради проблемите в отрасъла. Основните търговски канали за продажба на зеленчуците и плодовете са продажби в самите стопанства и в спонтанно възникнали местни пазари, и в потребителски пазари като този в Сливен. В някои случаи частните търговци се снабдяват с продукти от самите стопанства. В Бургас, Поморие и Славянци има верига от винарни. Те се снабдяват със суровини чрез собствени приемателни пунктове в производствените райони. В някои случаи индивидуални частни производители донасят продукцията си директно във винарните.

- в) Проблеми в съществуващите системи за пласмент
- I) Разлика между вътрешните доставни цени и международните цени на зърното
Както в район Росица и тук има голяма рязлека между вътрешните цени на зърното и международните цени, което обезкуражава отглеждането на зърнени култури.
- II) Неуместни действия след прибиране на реколтата
Това се отнася не само за зърнените храни, но и за нетрайните продукти. Достъпът на производителите до складови бази е ограничен, което не им позволява да подобряват качеството на продукцията.
- (2) Предлагане и търсене на основните продукти
- а) Данни
Както в Росица и тук някои източници на информация не са надеждни. Затова в анализа има някои пропуски като директният експорт на производителите чрез частните търговци.
- б) Допускания
За да се оценят предлагането и търсенето са направени следните допускания:
- I) Пшеница
Пшеницата се продава на държавна изкупвателна фирма ("Зърнени храни" в Ямбол) и на държавни мелници (Сливенска мелница, "Загария", "Република" и "Загоре"). Приема се, че тези фирми изкупуват цялата продукция в Бургаския регион, а снабдяването в проучвания район е изчислено според производствените дялове на четири общини (Сливен, Нова Загора, Тунджа и Стралджа) в сравнение с Бургаска област. Същото се приема и за другите видове продукти.
- II) Ечемик и царевица
Освен за собствено потребление приема се, че производеният ечемик се изкупува от държавните фуражни заводи и от пивоварната. Количеството царевица, която не е за собствено потребление, се изкупува от фуражните заводи. Приема се, че "Сместър" (Стара Загора), "Провими"

(Чирпан), ФЗ-76 (Сливен), "Бакаджик" (Ямбол), "Колхида" (Елхово) и "Астика" изкупуват ечемика и царевицата в проучвания район.

III) Слънчоглед

Слънчогледът се изкупува от държавните маслобойни в Бургас.

IV) Грозде за вино

Приема се, че гроздето се изкупува от държавните винарни "Вини" (Сливен), "Винпром" (Хасково) и "Винпром" (Чирпан).

в) Оценка на предлагането и търсенето на основните продукти

	Производство	Собствено потребление	Продукция за пазара	Капацитет на изкупуването от държавата	Баланс (1995)
Пшеница	251,978	96,860	155,117	88,765	-66,352
Ечемик	157,118	47,135	109,893	19,919	-90,063
Фуражна царевица	40,214	13,391	26,823	19,410	-7,143
Сънчоглед	41,990	13,913	28,078	51,016	22,938
Грозде за вино	37,280	4,922	32,358	18,937	-13,421

Източник: Установено от екипа на JICA 1995

I) Пшеница

В район Средна Тунджа капацитетът за изкупуване на държавния сектор се смята, че е около 60% от общата продукция през 1995г. Останалата част от продукцията се смята, че се изкупува от частни търговци на едро, от нови видове селскостопански кооперации, които са наследили или са закупили съоръженията, принадлежали на старите кооперативи, и от частни мелници. Тъй като в проучвания район няма зърнена борса, количествата, продавани в такива пазари се смятат за маргинални. Тъй като капацитета на държавните изкупвателни предприятия е ограничен, това означава че производителите в район Средна Тунджа имат различни канали за пласмент и че пазарната икономическа система функционира само до определена степен.

- II) Ечемик и царевица
Според оценката капацитетът на изкупуване на държавния сектор е доста под реалното производство в района за 1995г. Поради сериозния спад в животновъдството производството на царевица намалява и складовите съоръжения стават неподходящи. Затова в някои случаи частните търговци на фураж използват складовите бази на животновъдните предприятия.
- III) Слънчоглед
През 1994/5г. производството на слънчоглед се е увеличило, отразявайки високото търсене както на вътрешните така и на международните пазари. Тъй като в момента държавните масложитни имат монопол върху изкупуването на суровините, предполага се, че има възможност за увеличаване на производството на слънчогледово семе без да има нужда от увеличаване на съществуващите съоръжения. Това предложение обаче трябва да бъде тясно свързано с държавната политика за търговския режим, както и със защитата на почвеното плодородие.
- IV) Грозде
Извършеният анализ показва, че произведените количества грозде надхвърлят капацитета на съоръженията в държавните винарни.
- (3) Земеделие и селскостопанско производство
- a) Въведение и преглед на проучвания район
Разположени в Бургаския регион на юг от Стара планина, обширните равнини в долината на р. Тунджа са комбинирани с климат, който е преходен между континентален и средиземноморски, което създава почти идеални условия за поливно земеделие. Почвите варират от алувиални покрай реката през чернозем в равнините, особено в югозападната част (Млекарево и Нова Загора) до кафяви горски по краищата на равнините и в подножията на хълмовете. Нова Загора, която е разположена в западния край на Бургаска област, Сливен в подножието на Стара планина и Ямбол на изток са главните административни и търговски центрове в проучвания район. Нова Загора е важен агробизнес център, какъвто е и Ямбол, където има завод за селскостопански машини, предприятия на хранително-вкусовата промишленост и дървопреработвателни предприятия. Сливен е по-малко

насочен към селското стопанство, но е важен център за текстилната промишленост и особено за машиностроенето и електротехниката. Въпреки че първоначално напоителната система е планирана да обхване 97,000 ха, напоителни съоръжения са изградени само на около 55,000 ха. Главният водоизточник е яз. "Жребчево", изграден на р.Тунджа, от него се подава вода за бента при с.Бинкос, където започва М-1 - 70 километров канал с 42 м³/сек. Директно от язовира, чрез "Кортенският тунел" с дължина 4 километра се подава вода за другата част от системата - М-3. Водата не е ограничение за производството на култури в напояваната площ, но е възможно това да се случи, ако се разшири напояваният район.

б) Значение на селското стопанство

В селскостопанското производство преобладава производството на зърнени култури - 65%, следвано от технически култури - 15%, фуражни култури - 9%, овощни градини и лозя - 8% и зеленчуци - 3%. В района се произвеждат 33% от ечемика в България, 15% от слънчогледа, 14% от гроздето и 16% от плодовете, главно ябълки, праскови и череши. Район Средна Тунджа вероятно има най-голямо разнообразие на отглежданите култури в трите района, с изключение на тютюн, тук съществуват най-обширните овощни градини, спрямо останалите два района.

Размерът на стопанствата тук е значително по-голям отколкото в другите два района, средната площ на едно стопанство е 13.7 ха, от които се напояват 5,1 ха. Топографията и вида на селищата стимулират развитието на големи земеделски единици и механизацията е важен фактор. Основните култури са зърнени, пшеница, ечемик и царевица, овощни градини, лозя и технически култури като памук, слънчоглед, зеленчуци и др.

В момента се използва само една малка част от наличната вода за напояване. През 1995г. официално напоявани от НС-ЕАД са били само 4,371 ха. По-голямата част от използваните 12 млн. куб. м. вода са били за напояване на царевица за зърно (2,644 ха), други култури (433 ха) и зеленчуци (613 ха).

в) Изводи

По отношение на селскостопанския потенциал този проучван район не само е най-богатият на ресурси като равнинна обработваема земя, наличие на вода и инфраструктура (напояване, преработване, пътища, пазари), но и очевидно има най-голямо разнообразие от варианти за земеделие в България при съществуващите нови условия.

(4) Управление и икономика на стопанствата

а) Икономически профил

Проучваният район има благоприятни климатични и почвени условия за развитие на селското стопанство. В района преобладават зърнените култури с 61%, технически култури (слънчоглед) - 9%, зеленчуци - 4%, плодове (праскови) - 8.5% и грозде - 5.5%. Общата селскостопанска продукция в района се оценява на около 38 млн.щ.д. Производството на зърнени култури е за 14,6 млн.щ.д. (пшеница), 6.7 млн.щ.д. (ечемик) и 4 млн.щ.д. (царевица). Зеленчукопроизводството е за 5,6 млн.щ.д. Плодовете и гроздето - съответно 1.2 млн.щ.д. и 3 млн.щ.д. (вж. Таблица F-1-1-11, Приложение F).

б) Реституция на земята

Според данните към 26 юли 1996г. на НСИ в Бургаски регион, в който влиза проучваният район, са реституирани 216,942 стопанства с 684,150 ха земя. Според данните от извършеното изследване 83.8% от стопаните (150 произволно избрани стопани) са получили право на временно плозване, а само трима стопани са получили нотариални актове. В Сливенски регион 13 частни кооперации с 24,918.9 ха са уредили юридически връщането на правата на собственост. Останалите 71 кооперации обаче все още са в процес на връщане на правата.

в) Вид и размер на стопанствата

Средният размер земя, принадлежаща на едно домакинство, е около 13,7 ха, а стопанисваната земя варира от 0.7 ха до 148 ха. Около 17% от стопаните обикновено наемат земя. Средният размер земя, наета от 23 стопани, е 19.6 ха, а 50% от стопаните наемат до 4.6 ха. Средният брой на парцелите е 4 или 5. Стопаните използват земята си за следните цели - 7.5 ха за зърнени култури, 1.7 ха за зеленчуци, 1.5 ха за овощни градини, 1.5 ха за лозя и 1.5 ха за трева.

Според интервютата, проведени с типичните селскостопански кооперации в района, тяхната земя е 1,050 ха и тя се използва за пшеница (300 ха), ечемик (200 ха), царевица (200 ха), слънчоглед (150 ха), зеленчуци (15 ха), овощни градини - праскови (15 ха), лозя (15 ха), люцерна (50 ха) и незасяти площи (105 ха).

г) Управление на стопанствата

В района са регистрирани 170 производствени кооперации със 148 хил. ха земя. По-голямата част от земеделската земя в района се обработва от едромашабни кооперации, които притежават 1,000 или повече хектара земя всеки. Както е споменато в т. в) по-горе, кооперациите извършват едромашабно обработване на земята посредством машини, за производство на зърнени и технически култури, плодове и лозя. В резултат на проведеното изследване, балансите на стопанствата показват, че високо рентабилни в сравнение с другите два района са зърнените култури, зеленчуците, плодовете и гроздето.

Повечето стопани извършват обмен на селскостопански дейности. Системата за обработка при частните стопани е механизирана както при кооператциите.

д) Работна ръка и механизация в стопанствата

Нуждата от работна ръка в стопанствата в момента е 2.7 млн. човекодни годишно. В растениевъдството зеленчуците заемат 35%. От юли до септември са необходими около 1 млн. човекодни.

В района доминира механизираната система за обработка на земята. 60% от стопаните имат трактори, 18% - помпи за вода, 56% - конски каруци, 12% - камион, 6% - комбайн, а 35% имат друго селскостопанско оборудване. Стопаните (55%) използват вода за напояване на земите си и то главно гравитачни води. 13% от стопаните използват помпи.

е) Земеделски кредит

През 1995г. 3% от стопаните са получили кредит от банка за отглеждане на пшеница, ечемик, царевица, слънчоглед, люцерна, плодове и грозде. Сумите варират между 7,800 и 400,000 лева при лихвени проценти - 23%, 48%, 75%, 118%.

Неотдавна в Нова Загора е формирана кредитна кооперация "Кълн" по схемата на фонд "Земеделие".

ж) Икономика на домакинствата

Въз основа на извършеното изследване и директните интервюта със стопаните са направени изчисления за типичния стопанин (13.7 ха), като се приема, че работната сила в домакинството се състои от трима души. Приема се, че вида на отглежданите култури е като описания в т. в). Оценката на икономиката на домакинството на този стопанин е описана по-долу: (Вж Таблица F-I-3-3(1), Приложение F).

<u>Показатели</u>	<u>Сума (лева)</u>
Селскостопански доходи	1,351,640
Производствени разходи	397,900
Печалба	953,740
Домашно потребление	209,940
Всекидневни разходи	267,940
Салдо/актив	475,860

Резултатът показва, че този стопанин може да си осигури достатъчни приходи от селскостопанска дейност. Изглежда, че в този проучван район стопаните са по-съвестни и условията за земеделие са по-благоприятни.

з) Приходи и разходи на производствените кооперации

Въз основа на директните интервюта с ръководителите на някои производствени кооперации в района е направена оценка на типичните производствени кооперации. Приемат се условията, описани в т. в). Резултатът е обобщен по-долу: (Вж. Таблица F-I-4-1(1), Приложение F).

<u>Показатели</u>	<u>Сума (лева)</u>
Приходи	
Брутен доход	79,104,520
Разходи	
Производствени разходи	54,997,897
Наем за земя	16,000,000
Резерв	8,106,623

Резултатите показват, че приходите са високи в сравнение с тези в Росица. По-ниските производствени разходи и земеделските условия в района са причина за този резултат. Благоприятното местоположение за пазар и транспорт в района е също преимущество.

- (5) **Земеделски кооперации, сдружения на водоползвателите и услуги**
В Средна Тунджа преобладават големи кооперации от стар и нов тип. Възможно е да се увеличи броят на големите новорегистрирани кооперации, тъй като много хора живеят извън района, и предстои промяна в собствеността на земята. Арендата и уточняването на собствеността допълнително ще изяснят възможностите за земеползване.

Собствеността върху земята и вида на селищата и културите до голяма степен определя вида на кооперативната организация. Размерът на стопанствата в Средна Тунджа е сравнително голям (13.7 ха), селищата са по-малко и гъстотата на населението е по-ниска отколкото в другите проучвани райони. Освен това зърнените култури доминират, следвани от овощните градини и лозята, което предполага едромащабно механизано земеделие.

Официалната статистика сочи, че в проучвания район има 80 кооперации, въпреки че тази цифра вероятно не е достоверна като се има предвид бързо променящите се права на собственост и аренда. Както беше потвърдено в изследването и полево проучване, в района има най-много обработваема земя с временно право на ползване (84%) и по тази причина кооперациите работят в преходен период.

Сдружения на водоползвателите. Създаването на Сдружения на водоползвателите в Средна Тунджа е по-бавно отколкото в другите райони, но "Напоителни системи" ЕАД бележи прогрес с откриването на десет нови групи на водоползвателите. Консултанти на "Напоителни системи" ЕАД са формирали СВП главно в близост до района на Сливен, тъй като това е било по-лесно от административна гледна точка.

Консултантски услуги. От трите проучвани проектни района консултантската служба в Ямбол е най-ефективна. Ямболската служба е

поела ролята си с мисионерски плам, който е окуражаващ и благоприятен за малките производители, които търсят подкрепа.

В Ямболската служба има пет специалисти, които включват специалист по овцевъдство, агроном-специалист по зърнени култури, специалист по овощарство, по селскостопански машини и селскостопански икономист. Българската селскостопанска академия отпуска средства за заплати на тези специалисти, а Програма ФАР покрива наема и другите разходи. Службата произвежда семена (главно пшеница и ечемик) от съседната опитна станция и ги продава на производителите. Продажбата на семена е малък източник на приходи за службата. До момента повечето от клиентите са частни собственици на земя от 2 дка до 1,000 дка. Най-често срещаните проблеми са свързани с пазара на пшеницата и цените, с контрола върху плевелите, с прилагането на торове и финансирането и кредитирането.

1-4-4 Състояние на инфраструктурата

(1) Напоителни и отводнителни системи

а) Поливни площи

Водата за напояването в район Средна Тунджа се доставя от яз. "Жребчево". Площта, която той обхваща е обобщена по-долу, а подробности са дадени в Таблица J-1-2, Приложение J.

Описание	Площ	
Проучван район	97,000.0 ха	
Блок Нова Загора	22,400.0 ха	
Площ подходяща за напояване		22,400.0 ха
Неподходяща за обработване		0.0 ха
Блок Млекарево-Пъдарево	20,000.0 ха	
Площ подходяща за напояване		20,000.0 ха
Неподходяща за обработване		0.0 ха
Блок Бинкос-Мараш	35,000.0 ха	
Площ подходяща за напояване		33,174.3 ха
Неподходяща за обработване		1,825.1 ха
Блок Кермен-Роза	19,600.0 ха	
Площ подходяща за напояване		19,358.1 ха
Неподходяща за обработване		241.9 ха

б) Водни ресурси

В проучвания район има само един язовир - "Жребчево", с общ обем 400 млн.м³. Този язовир се експлоатира и поддържа от "Напоителни системи" ЕАД. Размерите на язовира са дадени в Таблица J-1-4, Приложение J.

Язовирът има две водоземания, единото подава вода за напояване за Кортенския тунел - блок Нова Загора и блок Млекарево-Пъдарево. Другото водоземане подава вода р. ТунджаV Водата за напояване за блок Бинкос-Мараш и блок Кермен-Роза се осигурява чрез водоземането при с.Бинкос.

в) Напоителни съоръжения

Напоителните съоръжения като помпени станции и канали, експлоатирани от НС-ЕАД, са описани по-долу. (вж. Таблица К-2-3, Приложение К).

г) Блок Нова Загора

Водата за напояване в този блок се довежда от яз."Жребчево" чрез Кортенския тунел и главен канал М-3 на голяма височина. На главен канал М-3 има четири второстепенни канала (тръбопроводи). В този блок няма помпени станции, тъй като дъждовалните инсталации могат да работят със съществуващия естествен напор главния канал и селскостопанската земя. Главен канал М-3 е дълъг около 10.0 км., всички части на канала са облицовани, а размерите му са следните:

Ширина на дъното на канала	0.80 до 2.10 м
Дълбочина на канала	1.25 до 1.40 м
Наклон на откосите на канала	1:1.067 до 1.5

Само около половината блок Нова Загора може да бъде напояван от главен канал М-3. За напояване на останалата част е проектиран да се изгради главен канал М-2 след изхода на Кортенския тунел, но от него е изградена само частта до Новозагорския дюкер. Строителството на главен канал М-2 за източната част на блок Нова Загора все още не е започнало.

II) Блок Млекарево-Пъдарево

В този блок няма изградени напоителни съоръжения като канали и помпени станции освен Новозагорският дюкер, който е проектиран да бъде изпълнен от две стоманени тръби (диаметър 2,420 мм и дължина 8,330 м), но са изградени само около 8,000 м от едната тръба.

Главен канал М-4 е проектиран да подава вода в този блок и изграждането му е започнало, но поради известни причини строителството е спряно след изграждане на няколко метра от него.

III) Блок Бинкос-Мараш

Водата за напояване в този блок се подава по главен канал М-1 чрез водоземането при с.Бинкос изградено на р. Тунджа след яз."Жребчево". След отклоняване на водата към М-1-1 главен канал М-1 продължава към северната част на блока, като е разположен на по-голяма височина от селскостопанското поле. Разликата във височината между главния канал и полето обаче не е достатъчна, за да могат дъждовалните инсталации да ползват естествения водния напо. За да се получи достатъчно налягане на водата на главен канал М-1 има изградени шест помпени станции а и други седем са изгравени вътре в пхолато. Всички помпени станции са в състояние да работят, но повечето не се използват поради липсата на търсене и прилагането на напояване по бразди.

Дължината на главен канал М-1 е около 45 км. и всички части на канала са облицовани. Размерите на канала са следните:

Ширина на дъното на канала	2.50 м
Дълбочина на канала	3.70 до 4.20 м
Наклон на откосите на канала	1:1.5

IV) Блок Кермен-Роза

Водата за напояване в този блок идва по главен канал М-1-1, дюкера при Джиново, тунела при Ковачите и главен канал М-1-3. Дюкерът при Джиново е проектиран с две тръби от стоманобетон, едната от които е завършена, но строителството на другата е спряно без пресичането на р. Тунджа с дължина около 900 м.

Главният канал е с дължина около 27.2 км. Всички части на канала са облицовани, а размерите му са следните:

Ширина на дъното на канала	1.60 до 2.00 м
Дълбочина на канала	3.15 до 5.80 м
Наклон на откосите на канала	1:0.5 до 1.5

г) Вършно-стопански съоръжения

В полето е изградена е мрежа от тръбопроводи за напояване с дъждо-вални инсталации, кръговъртящи машини или лентови дъждо-вални машини, която обхваща следните площи:

Блок Нова Загора	13,220.4 ха
Блок Млекарево-Пъдарево	0.0 ха
Блок Бинкос-Мараш	28,669.9 ха
Блок Керман-Роза	7,267.3 ха
Общо	49,157.6 ха

д) Отводнителни съоръжения

Около Стралджа в блок Бинкос-Мараш има подземни отводнителни системи поради високото ниво на подпочвените води. Подпочвените води се отвеждат от отводняваните площи в главния отводнителен канал с помощта на помпи.

В останалите блокове има надземни отводнителни съоръжения за отвеждане на излишната вода от почвата, както от напояването така и от валежите.

(2) Състояние на пътищата

Пътищата в проучвания район са разделени на две категории: обществена пътна мрежа и селскостопански пътища. Обществената пътна мрежа е покрита с асфалт и се поддържа добре от местната и централната власт. Планът за поземлена реформа предвижда всички стопанства да бъдат свързани с главните пътища посредством

селскостопански пътища с ширина 6.0 м. Все още обаче не е определено разположението на селскостопанските пътища, тъй като поземлената реформа не е завършила и собствеността върху земята не е изяснена.

1-4-5 Състояние на околната среда

(1) Флора и фауна

Район Средна Тунджа е разположен по течението на р. Тунджа и има интересно разнообразие от видове. Фитоценозата включва многобройни типични и защитени видове. Сред най-известните са ямболският есенен минзухар, гръцката видрица, стрибарниевата видрица и блестящото лале. Всички те са включени в Червената книга на България. Местностите Ормана в Ямбол, Блатец в Сливен и Палаузово в Страджа са известни с медицинските растения. Там в изобилие се среща блатното кокиче.

Разнообразният релеф на речните брегове, наличието на нископланински гори и на езера в резултат от човешката намеса са съхранили видовете в много екосистеми. Тези фактори създават благоприятна среда и за водни птици, които гнездят и прекарват тук зимата. Споменатите фактори заедно с наличието на традиционен миграционен маршрут по протежението на реката я правят важен дом за зимата за много редки защитени видове. Това са колониите от бяла чапла близо до яз. "Жребчево", както и резерватите покрай р. Тунджа.

(2) Качество на водата

В Средна Тунджа има добра мониторингова система за контрол върху качеството на водата в речната мрежа. По р. Тунджа и притоците има 28 пункта. От тях шест са в проучвания район. По отношение на качеството водата само в един пункт на Асеновска река, приток на р. Тунджа, тя е под трета категория. Всички останали са втора категория. Според наредбите в България само първа категория може да се използва за питейна вода.

В района има два източника на замърсяване на водата - непречистените канализационни води, които се вливат в реките, и отпадъчните води от заводите. В момента съоръжения за пречистване на канализационната вода има само в Сливен и Нова Загора.

Освен тези два източника на замърсяване на р. Тунджа незаконните сметища и промишлеността в Ямбол допълнително влошават качеството на водите.

(3) **Качество на въздуха**

В района няма постоянни мониторингови пунктове. Извършват се периодични измервания на SO_2 , NO_2 , CO_2 , CO и CH_4 чрез подвижни лаборатории. Резултатите от последните измервания, извършени с подвижна лаборатория, (юни 1996г.) показват, че въздухът в Сливен и Ямбол е в допустимите норми на замърсяване. Периодични измервания се извършват и в големите индустриални обекти в Сливен. Преминава-нето от петрол към газ в промишлените обекти се е отразило благо-приятно на качеството на въздуха.

(4) **Културно наследство**

В Средна Тунджа районът на Нова Загора е известен с историческите си обекти. Античните селища, погребалните могили с украшения, глинени съдове и хирургически инструменти са открити от Историческия музей в Нова Загора в селата Караново, Асеновец, Кортен, Съдиево, Загорци, Нова Загора и Пет могили. Финансови затруднения спират по-нататъшните проучвания в обекти, в които има разкрития.

(5) **Други**

Необходимо е да се отбележат ерозията на стръмните склонове, проблемите с отводняването и наличието на проблемни почви в малките райони.

1-5 Икономическо изследване на социологията на селските райони и стопанствата

Целта на социално-икономическото изследване на селските райони е да изясни някои проблеми, които е трудно да бъдат решени по време на проучването на място или чрез директни интервюта. По време на ограниченото време за изследването беше проучена текущата селско-стопанска структура в проучваните райони. Изследването беше насочено предимно към частни стопани или членове на кооперации.

Резултатите от изследването могат да бъдат обобщени както следва:

Петрич се различава от останалите два района по размера на стопанствата, тъй като частните стопани в Петрич се занимават с доста по-дребномащабно земеделие. Средният размер на стопанствата, които собствениците са получили от реституцията е 12 дка, докато частните стопани в Росица са получили над 25 дка, а тези в Средна Тунджа - 60 дка. Малкият размер на стопанствата в Петрич поощрява интензивното отглеждане на култури и отглеждането на пчеливщи култури. Сравнявайки Росица и Средна Тунджа, в Средна Тунджа се наблюдава тенденция към по-едромащабно земеделие.

Обща черта на трите проучвани района е, че стопаните не обработват цялата получена при реституция земя. Те обработват само от 1 до 30 дка, а останалата част от земята си предоставят за обработване на СПК. Размерът на предоставяната земя варира за всеки район. Например, в Петрич или Росица тя е 20 до 30 дка. В Средна Тунджа тя е от 30 до 100 дка. Сумите за ползване на земята са 300 лв/дка. Това означава, че тези стопани получават от 10,000 до 30,000 лева годишно като наем от СПК.

Главните причини за отдаването на земята са липса на машини, възрастта на стопаните, липсата на средства и традицията, останала от предишната социалистическа система в селските райони. Докато по-голямата част от стопаните обработват земята си за собствени нужди и за прехрана, останалите предоставят своята земя, за да получават наем от СПК.

Сравнението между трите проучвани района показва, че в Росица и Средна Тунджа се отглеждат повече животни, отколкото в Петрич. В Росица най-често се отглеждат птици, а в Средна Тунджа - овце. Половината от частните стопани имат каруци, а почти половината от стопаните в Росица и Петрич имат помпи за вода, докато в Средна Тунджа само 1/5 от стопаните имат такива помпи. Стопаните в Средна Тунджа обаче имат повече видове машини, отколкото в другите проучвани райони. При прибиране на реколтата повече от половината от стопаните наемат комбайн от други стопани или от СПК.

Почти всички стопани в Петрич използват напояване при земеделието и висок процент от тях участват в СВП.

По отношение на суровините стопаните закупуват урея от други стопани или от СПК или често използват животинска тор. Същата тенденция се наблюдава при препаратите. Над 60% от стопаните използват собствени семена или ги закупуват от големите държавни снабдителни предприятия.

Всички стопани имат еднакви проблеми, свързани с управлението. Това са високите цени на материалите и липсата на средства. Те получават селскостопанска информация от телевизията или от приятели, а услуги като предоставяне на селскостопански машини или семена от СПК.

По отношение на участието в организации, Росица е по-напреднала при формирането на нови организации с 80% участие на стопаните в АПК. В Средна Тунджа само 4% участват в СПК, а подобно участие не е регистрирано в Петрич.

Средното стопанство се състои от четири члена на семейството, чиято средна възраст е 45-60 години със задължително начално образование. Що се отнася до желанието им да се занимават със селско стопанство, 90% от стопаните в Средна Тунджа са отговорили, че ще продължат да се занимават със селско стопанство.

След ликвидирането или приватизацията на бившите колективни стопанства, голяма част от имуществото е било прехвърлено към новоформираните СПК. Много от ръководителите са от бившите колективни стопанства и продължават да прилагат старото социалистическо управление, което не се отразява на управлението на фирмите, което в момента се прилага в други страни с развито селско стопанство.

ГЛАВА 2. ФОРМУЛИРАНЕ НА ПРОУЧВАНИТЕ РАЙОНИ

2-1 Основни проблеми в проучваните райони

- Българското селско стопанство започва да се възстановява след разрухата, причинена от прехода към пазарна икономика;
- Очаква се макроикономическият климат да се подобри до 1997г.;
- По отношение на площите, годни за напояване, площите за възстановяване и потенциалните нови площи за напояване, трите проучвани района са много различни;
- По отношение на социално-икономическите характеристики трите района са сравнително сходни;
- Размерът на стопанствата и отглежданите култури в трите района са значително различни;
- Съществуващите системи за пласмент, процесите на реституция на земята и вида земеползване са различни в трите проучвани района.

2-1-1 Проучван район Петрич

Типични характеристики на района:

- По-топъл климат;
- Близост до границите с Гърция и Македония и достъп до столицата София;
- Малък размер на стопанствата;
- Изоставане от плана за реституция на земята;
- Интензивно производство на зеленчуци и тютюн;
- Липса на селскостопански кооперации освен тези за тютюн;
- Несигурни водни ресурси и снабдяване с вода чрез помпени станции.

Потенциал за увеличаване на износа на плодове и зеленчуци.

Проучваният район Петрич обхваща тясната долина на р. Струма и околните хълмисти площи. Разположен в южната част на Софийска област, граничеща с Република Македония на запад и Гърция на юг, средната

температура в района е малко по-висока от тази в другите два района, което позволява производството на плодове и зеленчуци да започва 10-15 дни по-рано отколкото в другите райони. Проучваният район включва две реки - Струма и Струмешница и отглеждането на културите се извършва предимно в алувиалните почви в ниските речни долини, докато лозята, пасищата и овощните градини са разположени по терасите. По-голямата част от водата за напояване се изпомпва, затова цените ѝ са високи. През последните години оттокът в горното течение особено на р. Струмешница е намалял и за в бъдеще наличието на вода ще бъде ограничено, освен ако не бъдат изградени скъпи язовири. Топографията, комбинирана с населението в проучвания район, предполага дребна собственост на обработваема земя. Главен град в проучвания район е Петрич, а основният пазар за продукцията в района е София. Климатът е преходен средиземноморски, а сезонът на растежа дава възможност за отглеждане на няколко реколти и производство на ранни зеленчуци.

Основните култури са тютюн, плодове, зеленчуци и лозя. По-голямата част от стопанствата са малки, интензивни и използват ръчен труд. В тях се отглеждат основно тютюн, дини, пъпеши и зеленчуци за пазара, а зърнени и фуражни култури се отглеждат само от едрите стопани. Овощните градини са ограничени, отглеждат се предимно праскови по ниските склонове на заобикалящите хълмове. Лозята са по-обширни, но много от масивите са занемарени или са изкоренени. Животновъдството с търговски цели е ограничено поради малкия размер на стопанствата.

Ограничените площи земя и наличие на вода винаги ще затрудняват селскостопанското производство в този район. Преимуществото на района е във възможността за производство на ранни зеленчуци и достъпът му до пазарите в София, но е малко вероятно дребните индивидуални производители на плодове и зеленчуци да могат да бъдат организирани за производство на големи количества висококачествена продукция за износ. Малкият размер на стопанствата също е пречка за производството и въпреки че местното население интензивно обработва земята си, ниските вътрешни цени на продукцията, и конкуренцията ограничават печалбата им.

2-1-2 Проучван район Росица

Типични характеристики на района са:

- По-хладна есен;
- Близост до Румънската граница;
- Среден размер на притежавана земя;
- Напреднал стадий на реституцията на земята;
- 50-годишен опит в напояването;
- Предимно зимни зърнени култури и слънчоглед;
- Добре организирани селскостопански кооперации;
- По-голяма част от системата има нужда от възстановяване;
- Преработвателни предприятия в Полски Тръмбеш (слънчогледово олио) и Сухиндол (винарна).

Потенциал за увеличаване на производството на преработвателните предприятия в района.

Проучваният район е разположен в Ловешка област в северната част на Централна България, по северните склонове на Стара планина. Топографията на района е разнообразна, равнинните площи се редуват с леки възвишения по протежение на речните долини, понякога насечени от по-стръмни склонове в по-високите райони. Климатът е умерено континентален, а температурите през зимата са по-ниски отколкото в Средна Тунджа и по тази причина първите слани падат по-рано - през октомври. Почвите в района са плодородни - предимно алувиални и чернозем, комбинирани с по-малко плодородните сиви горски в по-високите райони. Напоителна система Росица, изградена през 1950-те години, се снабдява с вода от яз."Ал.Стамболийски" построен на р.Росица. Напоителната система е изградена по алувиалните почви в главната речна долина - Росица, а околните райони се снабдяват чрез гравитачни канали и помпени станции. Системата първоначално е проектирана да покрива 50,700 ха, но в момента само 36,025 ха са годни за напояване, а съоръженията върху 12,599 ха изискват възстановяване. Само част от площта със съоръжения може да използва гравитачно напояване, а в два от блоковете - Главен долен десен канал и Северен главен канал, се използват помпени станции за издигане на водата за напояване на

високите райони. Голяма част от системата има нужда от възстановяване.

Според данните от изследването, реституцията на земята в района е значително напреднала, като 55% от 150^{те} стопани, участвали в изследването, имат разрешение за временно ползване, а 24.8% са получили нотариални актове. Собствеността върху обработваемата земя е сравнително малка, предвид преобладаващото производство на зърнени и фуражни култури в района. Средният размер е 1.9 ха и повечето стопанства в района се управляват от някакъв вид кооперация. В проучвания район има 45 кооперации, които усилено се подпомагат от общинската власт. 80% от стопаните в района са членове на производствени кооперации.

Основните култури са пшеница, ечемик, слънчоглед, царевица, люцерна, лозя в западните части и малки количества зеленчуци и технически култури като соя (около Павликени) и захарно цвекло. Големи площи обработваема земя са увредени от плевели. Вида на селищата - предимно добре уредени малки села, стимулира ползването с механизизирана обработка на малки парцели за собствени нужди в близост до селата, като машините обикновено се стопанисват от кооперациите. Само 10% от стопаните в района притежават трактори. Потенциалът за увеличаване на производството е ограничен до известна степен от лошото състояние на земята и на напоителната система, както и на сравнително напредналата възраст на стопаните в района.

Все още се отглеждат малки количества захарно цвекло, но то често се отглежда от индивидуални стопани и реколтата се прибира ръчно. Площите със зеленчуци драстично са намалели. Преработвателните предприятия не са в състояние да привличат достатъчни количества при сегашните цени и използват само 20% от капацитета си. Овощните градини са занемарени поради ниските вътрешни цени и високите цени на материалите, а изискванията за допълнителна работна ръка затрудняват тяхното поддържане. От друга страна се наблюдава подобряване на състоянието на лозята, като индивидуални стопани поддържат собствени площи с по-големи масиви и винарните започват да отпускат заеми за възстановяване и поддържане на лозята. Важно за района е отглеждането на свине и овце, въпреки че те се отглеждат главно за

собствено потребление или от малки частни фирми.

Главните пазари за зърно в района са държавната мелница във Велико Търново, частни мелници в Павликени и стоковата борса за зърно в Добрич, на която също се продава и слънчоглед. Друг основен купувач е държавното преработвателно предприятие в Полски Тръмбеш. Експортен център за зърно е Варна, където има пристанищни съоръжения за зърно. Проектът на ЕБВР и ОТС планира възстановяване на тържището на плодове и зеленчуци в Плевен, но в момента този проект остава на заден план, тъй като общината не е проявил голям интерес към него. Главните агробизнес центрове в района са Полски Тръмбеш с предприятия за преработка на зеленчуци и добив на слънчогледово масло и Павликени, където има различни видове преработвателни предприятия, включително винарна и мелница. В района се отглежда по-голямата част от захарното цвекло в България, в Горна Оряховица има захарен завод.

Проучваният район е разделен на три блока.

Блок Главен долен десен канал, който обхваща 12,020 ха, е смесица от равнинни площи с алувиални почви и по-обширни разнообразни площи с леки възвишения, по които почвите са горски. 9,850 ха от тази площ са годни за напояване. В системата са комбинирани гравитачно напояване с помпени станции. Над 65% от водата в системата изисква изпомпване преди подаването ѝ до полето.

Блок Главен ляв Никюпски канал не е толкова хълмист както блок Главен долен десен канал. Каналите, които напояват този район осигуряват гравитачно довеждане на водата до напояваната площ. Площта със съоръжения е 9,151 ха, от които 7,596 са годни за напояване. Почвите в този район са алувиални около реката и чернозем в източната част.

Третият блок е Северен главен канал на север от Павликени, с разнообразен релеф. Той покрива 18,579 ха годна за напояване площ и още 9,164 ха, които имат нужда от възстановяване. Районът се снабдява предимно чрез поредица от помпени станции, въпреки че много от тях от известно време не функционират. Производството в този район е предимно на слънчоглед и суходлюбиви зърнени култури.

Този район сериозно е пострадал от загубата на пазарите за преработени плодове и зеленчуци, от намаляването на значението на животновъдството и от по-високите изисквания за работна ръка при новите земеделски системи. Основният източник на приходи в момента е производството на слънчоглед, за който има стимули от благоприятните пазарни условия в чужбина. Все още не може да се каже колко дълго районът ще продължи да произвежда достатъчни количества слънчоглед. Некачествените семена, неподходящото отглеждане, плевелите и неприлагането на ротация на културите започват да оказват влияние. Вероятно е в бъдеще значение ще имат пшеницата, ечемика, слънчогледа и лозята. Очаква се появата на малък брой частни стопани, които притежават и ползват селскостопански машини за обработване на собствените и съседските земи.

2-1-3 Проучван район Средна Тунджа

Специфичните характеристики на района са:

- Продължителността на сезона на растежа е между този на Петрич и Росица;
- По-големи площи земя;
- Производство на зърнени култури, вкл. царевица;
- Гравитачно напояване, достатъчно вода;
- Селскостопанските организации не са толкова силни, колкото в Росица; реструктуриране на кооперативите за поощряване на селскостопанските организации;
- Необходими са консултантски услуги за стимулиране на овощарството;
- Значимост на частните производители.

Потенциална земя обект за въвеждане на разнообразно селскостопанско производство: стимулиране на овощарството за свързване с тържището, планирано от ЕБВР за Сливен и Стара Загора, и на производството на зърно за вътрешните пазари.

Районът е разположен в Бургаска област на юг от Стара планина и обхваща обширни равнини около р. Тунджа, комбинирани с преходен средиземноморски климат, създавайки идеални условия за поливно земеделие. Почвите варират от алувиални покрай реката до чернозем в обширните равнини, особено на югозапад (Млекарево и Нова Загора) и и кафяви горски по краищата на равнините и по възвишенията. Топографията на проучвания район включва просторни равнинни площи и леки възвишения с по-високи площи на места. Температурата през зимата е по-висока отколкото в Росица и по тази причина сезонът на растежа е малко по-дълъг. Въпреки че напоителната система първоначално е планирана за 97,000 ха, само върху 49,157 ха има изградени напоителни съоръжения. Основният водоизточник е яз. "Жребчево" на р. Тунджа, който осигурява вода за бента при Бинкос, където започва канал М-1 дълъг 70 км. с дебит 42 м³/сек и е предназначен да полива Бинкос-Мараш блок. Кортенския тунел с дължина 4 км осигурява с вода директно от язовира другата част от напоителната система разположена под канал М-3. Цялата площ може да се напоява гравитачно, но в един от блоковете - Бинкос-Мараш има построени помпени станции за увеличаване на налягането в системата, за да могат да се използват дъждовални машини и инсталации.

Реституцията на земята е сравнително изостанала. Според данните от изследването върху 150 стопани 84% от тях имат право на временно ползване, а само 2% са получили нотариални актове. Размерът на стопанствата е сравнително голям - около 137 дка (13.7 ха) и функционира система за отдаване на земя под наем, която работи с около 17% от селските стопани, които наемат средно 196 дка земя (19.6 ха). От 80^{те} кооперации в района 13 са завършили юридически процеса на връщане на земята, която е общо 249,189 дка (24,919 ха).

Основните култури са пшеница, ечемик, царевица, праскови, грозде за вино и десертно грозде и различни зеленчуци и технически култури. Размерът на стопанствата е значително по-голям отколкото в другите два района. Топографията и вида на селищата стимулират развитието на механизизирано селско стопанство и 50% от стопаните в района притежават трактори. Потенциалът за увеличаване на производството е значителен.

Основният пазар за зърно в района е Бургас, където има два пристанищни терминала за зърно. Проектът на ЕБВР за възстановяване на тържища предвижда възстановяване на тържището за плодове и зеленчуци в Сливен, което обслужва околностите на 45-50 км. Общината ще притежава 51% от фирмата, която ще го управлява и вече са определени 23.1 ха земя за целта. Очакваше се търгът за този проект да започне през септември 1996г но поради икономическата криза беше отложен за края на 1996г. Зедно с този проект се работи по изграждането на разсадник за нови сортове праскови. Главните агробизнес центрове в проучвания район са Нова Загора и Ямбол, където има различни видове преработвателни предприятия като мандри, ви-нарни, мелници, фуражни и месопреработвателни предприятия. Масло-бойната за преработка на слънчоглед се намира в Бургас.

Проучваният район е разделен на три блока.

Блок "Нова Загора" обхваща 22,400 ха, предимно равнинен терен с чернозем, 12,940 ха от който са годни за напояване. Ако главен канал М-2 бъде завършен могат да бъдат напоявани още 9,180 ха. Част от този район в момента се напоява от временен канал, който черпи вода от изхода на тунела "Ковачите". Главният агробизнес център Нова Загора се намира в този блок.

Блок "Млекарево-Пъдарево" покрива равнинната площ покрай Стара планина до източната част на Сливен. В него има 26,253 ха годни за напояване, други 2,318 ха се нуждаят от възстановяване и 4,504 потенциално биха могли да бъдат напоявани. Районът може да се напоява гравитачно напояване, но ако се прилага дъждуване трябва да се ползват построените помпени станции. В най-източната част на този район има проблеми с отводняването.

Блок "Кермен-Роза" е подобен на Млекарево-Пъдарево, предимно равнинен терен с леки възвишения на юг. От общо 19,600 ха в момента само 6,777 ха са годни за напояване поради незавършения М-1-3 главен канал. Селскостопанското производство в района е предимно на слънчоглед и сухолюбиви зърнени култури.

По отношение на селскостопанския потенциал проучваният район има

не само най-богати ресурси що се отнася до равнинна обработваема земя, наличие на вода и инфраструктура (напоиване, преработване, пътища, пазари), но също така изглежда, че тук се разработват различни решения за развитие на селското стопанство при новите условия. Район Средна Тунджа има може би най-голямо разнообразие в отглежданите култури от трите проучвани района, с изключение на тютюн. В него се отглеждат повечето от културите, които се наблюдават в другите два района.

2-2 Формулиране на генерален план

2-2-1 Планиране на подхода

(1) Общи концепции за развитие

Концепциите за развитието на реформата в българското селско стопанство са следните:

- 1) Да се определи ролята на селскостопанския сектор от гледна точка на макроикономиката въз основа на политиката за стабилизация на макроикономиката.
- 2) Да се изясни икономическата политика, стратегията и плана за развитие при намаляването и елиминирането на субсидиите, връщането на правата на собственост и либерализацията на цените и търговията.
- 3) Да се формулира състоянието на аграрната реформа в условията на реституцията на земята, ликвидацията на колективните стопанства и приватизацията на преработвателните предприятия.
- 4) Да се формулира значението на регионалните разлики във земеделските характеристики, желанието на стопаните да формират кооперации и политиката на съответните общини, от гледна точка на местното управление, по отношение на селскостопанския сектор.
- 5) Да се работи в сътрудничество с другите проекти на международни организации като Програма ФАР, ЕБВР и Световната банка, особено в областта на маркетинга и Сдруженията на водоползвателите.
- 6) Да се формулира системата на селскостопанско производство за подобряване на маркетинговата система, управлението и икономиката на стопанствата.
- 7) Да се стимулира развитието на услугите в институционната мрежа.
- 8) Да се извърши оценка на влиянието на реализацията на проекта

върху околната среда.

- 9) Да се изготви план за възстановяване и подобряване на съществуващите напоителни съоръжения, както главните, така и разположени вътре в отделните стопанства.
- 10) Да се направи оценка на икономическата жизнеспособност на трите проучвани района както и на съответните напоителни блокове.

(2) Подразделение на проучваните райони

В Обхвата на работа на проекта е споменато, че пилотните проектни райони ще покриват по-малко от 30,000 ха. Размерът на проучваните райони Росица и Средна Тунджа е съответно 50,700 ха и 97,000 ха. Тези райони са разделени на подрайони, наричани "блокове" в този отчет. Районите са разделени въз основа на напоителната мрежа, а не въз основа на административни граници. Проучван район Росица е разделен на три блока в съответствие с мрежата от главни канали: блок Северен главен канал, блок Главен ляв Никюпски канал и блок Главен долен десен канал. Проучван район Средна Тунджа е разделен на четири напоителни блока: Бинкос-Мараш, Нова Загора, Кермен-Роза и Млекарево-Пъдарево. Район Петрич е 11,000 ха, затова не е необходимо да бъде разделен на блокове. Напояваната площ обаче е 6,000 ха от обща площ 11,000 ха, която включва площта напоявана от селскостопански кооперации, затова при Петрич са разглеждани два случая.

2-2-2 Стратегия за развитие на проучваните райони

(1) Проучван район Петрич

За да се използва преимуществото, че районът е в близост до други държави, възможно е да се стимулира селско стопанство, ориентирано към производство за износ. Поради сравнително топлия климат е възможно и стимулиране на интензивно селско стопанство и производство на ранни плодове и зеленчуци и тютюн с висока степен на рентабилност. Поощряването на интензивното селскостопанско производство ще допринесе за създаването на работни места в района. За да бъде преодолян недостатъкът, че стопанствата са сравнително малки, ще бъде предложено да се организират селскостопански кооперации сред интензивните земеделски групи с цел да се увеличи размера на обра-

ботваемата площ. Чрез кооперациите може да бъде въведена система за селскостопански материали и машинна обработка.

Тъй като системата за производство е интензивна с високи изисквания за напояването е необходимо да се създаде система за контрол на управлението на производството. За да се постигне ефективно и навременно снабдяване с вода, трябва да бъдат създадени СВП, които сами да експлоатират и поддържат напоителните съоръжения.

Що се отнася до наличието на водни ресурси, в проучвания район няма голям надежден язовир. Освен това, по-голямата част от водата за напояване трябва да се изпомпва от реката. За да се използват ефективно ограничените водни ресурси, съществуващият малък язовир трябва периодично да се използва за съхранение на изпомпваната от реката вода.

По отношение на напоителните съоръжения, може да бъде изградена подземна тръбопроводна мрежа с цел да се пести загубата на вода, както и за да се направи системата лесна за използване и поддръжка. По време на зимния недостиг може да се използва ротационна напоителна система за пестене на водата и за тази цел тръбопроводната мрежа ще бъде по-лесна за ползване от системата от открити канали.

Земеделската практика за интензивно производство на зеленчуци изисква високи технологии и внимателно планиране на времето на торене, третиране с пестициди, воден контрол, както и достатъчни допълнителни услуги и подкрепа от различните институции. Възможно е да бъде увеличено количеството и качеството на продукцията.

Що се отнася до подобряването на пазарните условия, предложено е изграждане на приемателен пункт на територията на сегашния пазар, за да се създаде пазарна мрежа заедно със Сандански, който е определен от проекта на ЕБВР за изграждане на тържище.

(2) Проучван район Росица

Топографията на района включва възвишения до 200 м в хълмистите и планинските райони. Средните годишни валежи са със 100 мм в повече отколкото в Средна Тунджа. Почвите са плодородни. При отглеждане на зърнено-житни култури обаче, производството им не ще бъде рентабилно

поради правителствения контрол върху цените. Затова до промяна на тази конюктура се препоръчва да се отглеждат по-рентабилни култури като зеленчуци, рози и ягоди и продуктите да се продават във Велико Търново, който е голям туристически център. Освен това размерът на стопанствата на частните стопани е сравнително малък, около 1.9 ха, затова се препоръчва стимулирането на кооперациите.

Напоителните съоръжения в проучван район "Росица" са изградени през 1945г., преди около 50 години. Основният водоизточник - яз. "Стамболийски", има достатъчен капацитет за напояване на целия район. Около 40% от района се напоява помпено, но в момента помпите не се използват поради високите разходи за експлоатация и високата цена на електроенергията. Особено за площта под блок Северен главен канал в района на регулиращия язовир "Караисен" необходимият помпен напор е много висок, около 50-60 м. Освен това поради дългия период на експлоатация повечето от помпите не функционират или са разрушени. В подобен район е много трудно да бъдеш икономически жизнеспособен дори и след завършването на възстановителните дейности. Таблицата по-долу показва площта, която се напоява помпено или гравитачно във всеки блок.

Таблица на площите с помпено и гравитачно напояване

Име на блока	С помпено напояване		С гравитачно напояване		Общо (ха)
	(ха)	%	(ха)	%	
Петрич	3,390.6	51.5	3,194.0	48.5	6,584.6
Росица	10,054.5	39.6	30,645.5	60.4	50,700.0
Главен северен	15,795.5	53.9	13,500.0	46.1	29,295.5
Ляв Никлопски	0.0	0.0	9,384.5	100.0	9,384.5
Долен десен	4,259.0	35.4	7,761.0	64.6	12,020.0
Средна Тунджа	0.0	0.0	97,000.0	100.0	97,000.0
Общо	23,445.1	15.2	130,839.5	84.8	154,284.6

Цената на водата в районите с помпено напояване е много висока поради високите цени на електроенергията. Освен това възстановяването ще изисква много средства, тъй като повечето от помпените съоръжения ще трябва да бъдат инсталирани отново. По тази причина е предложено от

възстановителните дейности да бъдат изключени тези райони, при които работата се осъществява прекалено много. Площите с гравитачно напояване ще имат предимство при възстановяването. Ляв Никюпски канал обаче е много стар и почти не е облицован. За да се предотврати загубата на вода и да се намалят разходите по поддръжката, този канал трябва да бъде облицован с монолитна бетонова облицовка.

По отношение на пазарната мрежа, планира се проект за възстановяване на тържището в Плевен, но той няма особен приоритет, тъй като Плевен е доста далече от проучвания район. Затова е предложено изграждането на приемателен пункт за плодове и зеленчуци в Павликени.

(3) Проучван район Средна Тунджа

В този район собствеността върху земята е доста голяма и има доста големи кооперации. В част от района изграждането на напоителни съоръжения все още не е завършило, но цялата площ би могла да се напоява гравитачно от яз. "Жребчево", въпреки че ще бъде трудно да се обхване цялата площ от 97,000 ха. Най-напред трябва да се провери наличието на вода, за да се изчисли площта, която може да се напоява, и трябва да се изясни дали района "Млекарево-Пъдарево", където няма съоръжения, да бъде включен. След това стратегията за развитие на селското стопанство може да се концентрира върху земеделската система въз основа на производството на зърно от големи кооперации. За да се стимулира животновъдството, трябва да се поощрява производството на царевица и фураж в района.

По отношение на съществуващите кооперативи, функциите са стеснени до производителски кооперативи за закупуване на селскостопански материали и за общо ползване на земята. За в бъдеще на кооперативите трябва да бъде дадена възможност да взимат решения за пазарите и цените и за кредитиране.

Проектът на ЕБВР за възстановяване на тържището в Сливен ще започне през 1996г. Те могат да бъдат свързани с този проект, за да се засили маркетинговата система в района. Пазарните характеристики ще бъдат проучени и чрез потребителския пазар в Сливен, за да могат да отговарят на изискванията.

Главната канална система вече е облицована и е предложено изграждане на вътрешно-стопанска мрежа, за да се намали загубата на вода. Ще бъдат създадени СВП, които да експлоатират подобни модернизиран терминални съоръжения. Тези СВП трябва да са в състояние сами да експлоатират и поддържат тези съоръжения и да работят по тяхното развитие.

2-2-3 Компоненти за развитие

За да се стимулира аграрната реформа в прехода към пазарна икономика е необходимо да бъдат взети предвид следните компоненти за развитие:

Възстановяване на напоителните съоръжения

Възстановяване на главната напоителна система

Подобряване на крайните съоръжения

Въвеждане на съоръжения за управление на водата

Подобряване на пазарните условия

Пазарни мрежи за пласмент

Съоръжения за следберитбено третиране, складови бази, хладилни инсталации

Подобряване на институциите и услугите

Усилване на функциите на селскостопанските кооперации

Маркетинг

Кредитиране

Система за ценова информация

2-3 Критерии за подбор на пилотен район

2-3-1 Основна функция на пилотния район

За да бъде избран пилотен район за по-нататъшно предпроектно проучване са използвани следните критерии за подбор:

- 1) Функцията на пилотния район е да бъде "копиран" от други райони в България. Това означава, че той трябва да бъде типичен селскостопански район.
- 2) Избраният район трябва да стимулира едно по-напреднало селско

стопанство в сравнение с другите райони, тъй като това би донесло успех на проекта и би улеснило реализацията му. Пилотният район трябва да отговаря на условията, изброени по-долу:

Напоителна система, за която са необходими малко средства за възстановяване; готовност за създаване на СВП; напреднала пазарна система и сътрудничество при пласиране на продукцията; потенциал за развитие на кооперации; система за отдаване под наем на селскостопански машини; напреднали селскостопански технологии, подкрепени от допълнителни услуги.

2-3-2 Критерии за подбор

За да бъде избран пилотен район за по-нататъшен предпроектен анализ за първоначален и вторичен подбор са използвани 40 критерия резюмирани в следващата таблица и описани в т. 2-3-3.

2-3-3 Процес на подбор

Изборът на пилотен район беше извършен на три етапа.

- (1) Първи етап: Сравнение между трите проучвани района и подбор на два от тях.

Чрез прилагане на 40 критерии за подбор бе извършена първична оценка на пригодността на проучваните райони. Тъй като напоителните блокове в един проучван район имат сходни характеристики за повечето критерии за подбор са разглеждани целите райони. Така проучвателният екип избра два района, които имат потенциал да бъдат пилотни.

На всеки проучван район бяха дадени точки в съответствие със стандарт за оценяване за всеки критерий и точките бяха преобразувани в процент за всяка подточка, пълният сбор от точки в тази процедура бе 100. След сравнение на точките за всеки проучван район бяха избрани два района за по-нататъшно оценяване.

- (2) Втори етап: Сравнение между напоителните блокове и избор на три напоителни блока

В този етап бяха избрани напоителните блокове, които са подходящи за пилотен район. Тъй като блоковете имат отношение само към напоява-

нето, те са оценявани като са използвани критерии за подбор, свързани с напояване. Така за следващата стъпка бяха избрани четири блока от двата определени преди това района.

3) Трети етап: Сравнение на икономическата жизнеспособност на блоковете

Последната стъпка беше оценяване на икономическата жизнеспособност на блоковете като се използва съотношението между разходите и печалбата. Блокове, годни за пилотен район, но без икономическа рентабилност, бяха изключени на този последен етап. Така беше избран един напоителен блок за пилотен район за предпроектно проучване.

